

Paveikslų ciklas Šv. Augustino gyvenimas

Rima Valinčiūtė-Varnė

Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakultetas

Muitinės g. 7, LT-44280 Kaunas

rima.valinciute-varne@vdu.lt

Straipsnyje analizuojamas iki šiol netyrinėtas paveikslų ciklas Šv. Augustino gyvenimas. Jis atributuojamas, iškeliamą hipotezę apie užsakovą. Kaip atskleidė tyrimas, ši ciklą kitados sudarė dešimt paveikslų, iš kurių keturi 2000 m. pateko į Kauno arkivyskupijos muziejų, vienas atrastas privačioje kolekcijoje, keturių buvimo vieta nežinoma, vienas dingęs negrįžtamai. Atvaizdus papildančios inskripcijos leido identifikuoti paveikslų ciklo grafinius pirmavaizdžius, vaizduojamas scenas, jų rašytinius šaltinius, nuosekliai išnagrinėti ikonografiją. Kadangi XX a. pirmoje pusėje šis paveikslų ciklas puošė Žemaičių kunigų seminarijos Didžiąją aulą Kaune, straipsnyje pirmą kartą identifikuojama šios 1895–1957 m. egzistavusios reprezentacinės patalpos tiksli buvimo vieta ir kaita, kartu su paveikslų ciklu užfiksuota archyvinėse nuotraukose.

Reikšminiai žodžiai: šv. Augustinas, šv. Monika, Šv. Augustino eremitų ordinas, Žemaičių kunigų seminarija, Kauno arkivyskupijos muziejus.

Paveikslų ciklo kilmė

Į Kauno arkivyskupijos muziejaus rinkinius 2000 m. iš Kauno kunigų seminarijos buvo perduoti keturi paveikslai, vaizduojantys šv. Augustino gyvenimą [9, 10, 15, 17 il.]¹. Jie rasti palėpėje, jokių duomenų apie jų kilmę neturėta, į tyrinėtojų akiratį paveikslai iki šiol nebuvo patekę. Tad siekiant prakalbinti šį kūrinį – jį atributuoti, išsiaiškinti jo kilmę, datavimą, autorių ir užsakovą, sukūrimo aplinkybes ir paskirtį, galimus pirmavaizdžius, galiausiai išnagrinėti ikonografiją, visą dėmesį teko sutelkti tik į patį kūrinį – paveikslų ciklą.

Paveikslai muziejų pasiekė labai blogos būklės, jau be rėmų, bet su autentiškais porėmiais. Kaip minėta, į Kauno arkivyskupijos muziejų jie pateko iš Kauno kunigų seminarijos, tačiau ant jų nebuvo Kauno tarpdiecezinės kunigų seminarijos inventorinių numerių². Bet ant trijų ciklo paveikslų buvo išlikę Kauno metropolijos kunigų seminarijos inventoriniai numeriai: aliuminio skardos lentelės su įkalto įrašu „METROPOLIJOS KUN. / SEMINARIJOS / INV. NR. 1448“ (t. p. 1449, 1455). 1939 m. tokiomis lentelėmis buvo sužymėtos tuometinės Kauno metropolijos kunigų seminarijos meno vertybės (atskira numeracija – ir turtas), viskas mašinraščiu surašyta inventoriuje³. Taigi tapo aišku, kad ciklas iki Antrojo pasaulinio karo priklausė Kauno metropolijos kunigų seminarijai. Pagal inventorinių numerių seką paaiškėjo, kad tuo metu jį sudarė jau tik devyni paveikslai.

Ant tų pačių trijų paveikslų rastos ir išblukusios popierinės etiketės su įrašais ranka juodu tušu, iš kurių tik viena vis dar buvo įskaitoma: „K.[auno] Sem[inarija] / 102.“ Tokiomis etiketėmis žymėti Kauno metropolijos kunigų seminarijai priklausę kūriniai, deponuoti tarpukariu veikusiam Bažnytinio meno muziejui. Vadinas, Kauno metropolijos kunigų seminarijai priklausę paveikslai 1935–1939 m. kažkuriuo metu buvo eksponuoti Bažnytinio meno muziejaus ekspozicijoje, parodoje arba bent patekę į muziejaus apskaitą.

- 1 Kauno arkivyskupijos muziejus, BMt 213–216, drobė, aliejus, 54,5 × 70. Nuo 2019 m. jie rodomi muziejaus ekspozicijoje *Realybė išsiplečia*.
- 2 Kauno tarpdiecezinėje kunigų seminarijoje saugoti gausūs meno kūriniai greičiausiai kan. Algimanto Kajacko iniciatyva maždaug XX a. 8–9 deš. inventorizuoti sudarant jų mašinraštinių katalogų su įklijuotomis nespaltotomis nuotraukomis, o ant kūrinių prikalant vario skardos lenteles su įkalto inventoriniu numeriu. Žr. Kauno tarpdiecezinės kunigų seminarijos meno vertybių inventorių: mašinraštis su fotografijomis, Kaunas, [s.a.], KKSA.
- 3 Deja, šiųdevių 1939 m. inventorių sąrašų dabartinė buvimo vieta nėra žinoma.

1. Žemaičių kunigų seminarijos Didžioji aula,
XX a. pr., KAKA, 10 albumas

Grand Auditorium of the Samogitian Priest
Seminary, photo from the early 20 c.

Žemaičių (Kauno metropolijos) kunigų seminarijos Didžioji aula

Pavyko atrasti keletą nuotraukų, kuriose mūsų analizuojamas ciklas užfiksuotas Žemaičių (Kauno metropolijos) kunigų seminarijos patalpose – Didžiojoje auloje [1 il.]. Šios nuotraukos ir jose užfiksuota patalpa verta atskiro aptarimo, kadangi iki šiol nežinota, kokia tai patalpa ir kur ji buvo, tai nustatyta tik šio tyrimo metu. Bet apie jos svarbą liudija tai, kad rastos bent šešios skirtingu metu ir įvairių fotografų sukurtos nuotraukos. Didžiosios aulos vaizdas būdavo dedamas ir į seminarijos absolventų vinjetes, tai paaiškina tokį gausų išlikusių nuotraukų skaičių, bet nepalengvina jų datavimo, nes kartais fotografai vinjetėse panaudodavo senas savo turimas nuotraukas. Kadangi dauguma rastų Didžiosios aulos nuotraukų nėra tiksliai datuotos, todėl atskiras uždavinys buvo bent apytiksliai jas datuoti arba nustatyti spėjamą jų seką, tuo pačiu įvardijant patalpos kaitą ir analizuojamo paveikslų ciklo pokyčius.

Žinoma, kad Žemaičių kunigų seminarija iš Varnių į Kauną perkelta 1864–1866 m., Rusijos imperijos valdžiai siekiant labiau kontroliuoti jos veiklą. Seminarijai paskirtos uždaryto Kauno bernardinų konvento patalpos: vienuolynas (dab. Papilio g. 9) su Šv. Jurgio Kankinio bažnyčia⁴. Porai dešimčių vienuolių numatytos patalpos, augant klierikų skaičiui, ilgainiui tapo gerokai per ankštos. Labiausiai trūko didesnės patalpos išskilmėms. Todėl XIX a. pabaigoje buvo išgriauta prie Šv. Jurgio bažnyčios pietinės sienos prigludusi vienuolyno kluatro dviaukštė šiaurinė galerija ir jos vietoje sumūrytas erdvesnis dviaukštis priestatas [2 il.], kurio pirmame aukšte įrengta Didžioji aula ir seminarijos koplyčia, o antrajame – didelė auditorija⁵. Seminarijos koplyčioje nuo 1895 m. gruodžio jau vyko kunigų šventimai⁶, tad tuo metu rekonstrukcija, matyt, ir buvo užbaigta. Šios rekonstrukcijos architektas nėra žinomas, bet tai galėjo būti inžinierius iš Rygos Florijonas Vyganovskis, 1894 m. parengęs kitus du projektus Žemaičių kunigų seminarijai: varpinės bokšto remonto projektą su sąmata ir jos medinio sargo namelio priestato projektą⁷.

Didžioji aula buvo netaisyklingo stačiakampio plano patalpa su krosnimi šiaurės vakariniame kampe, šešiais langais pietinėje ir įėjimu rytinėje sienoje. Šiaurinėje sienoje iki tol buvęs įėjimas iš galerijos į bažnyčią užmūrytas, bet Šv. Pranciškaus iliuzinio altoriaus vietoje iškirsta anga iš bažnyčios į vienuolyno koridorių⁸. Seminarijai virš buvusio moterų bernardinų vienuolyno 1929–1930 m. pagal inžinieriaus ir architekto Vaclovo Michnevičiaus projektą pasistačius trečio ir ketvirto aukšto antstatą, Didžioji

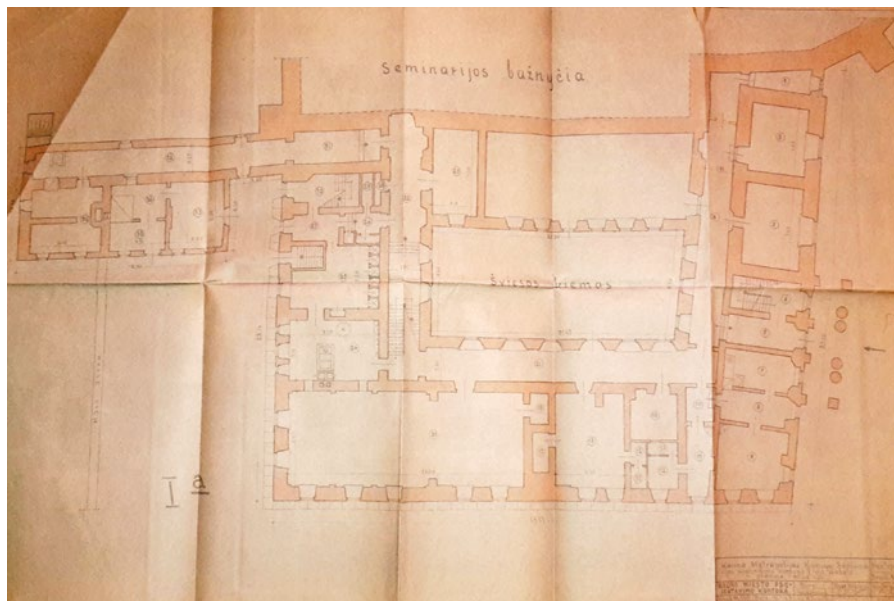
4 Motiejus Valančius, *Pastabos pačiam sau* (Vilnius: Baltos lankos, 1996), 78, 139; Artūras Grickevičius, *Katalikų kunigų seminarija Kaune: 150-ies metų istorijos bruožai* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas; Vilnius: Versus aureus, 2016), 58, 241 ir kt. 1926–1938 m. ji veikė Kauno metropolijos kunigų seminarijos, 1938–1998 m. – Kauno tarpdiecezinės kunigų seminarijos, nuo 1998 m. – Kauno kunigų seminarijos pavadinimu.

5 Kauno tarpdiecezinės kunigų seminarijos pagrindinio korpuso I–III aukšto planai, Kaunas: inžinierius S. Jotautas, 1947 09 09, KKSA.

6 Grickevičius, *Katalikų kunigų seminarija Kaune*, 58, 172 nuoroda.

7 Laima Šinkūnaitė ir Rima Valinčiūtė-Varnė, *Kauno Šv. Jurgio Kankinio pranciškonų observantų konventas. Praeities vizija* (Vilnius: Mažesniųjų brolių ordino Lietuvos Šv. Kazimiero provincija, 2018), 355; Žemaičių kunigų seminarijos varpinės remonto sąmata ir projektas, Kaunas: inžinierius Florijonas Vyganovski, 1894 m. liepa, KKSA; Žemaičių kunigų seminarijos medinio sargo namelio priestato projektas, Kaunas: inžinierius Florijonas Vyganovskis, 1894, KKSA.

8 Šinkūnaitė ir Valinčiūtė-Varnė, *Kauno Šv. Jurgio Kankinio pranciškonų observantų konventas*, 208, 380.

2. Kauno tarpdiecezinės kunigų seminarijos pagrindinio korpuso I aukšto planas, 1947 09 09, Kaunas, inžinierius S. Jotautas, KKSA

Ground floor plan of the main building of the Kaunas Interdiocesan Priest Seminary

aula perkelta ten (dab. Papilio g. 5). Antrosios sovietų okupacijos metais 1944 m. rugsėjo 22 d. seminarijai nurodyta išsikeldinti,⁹ patalpos nacionalizuotos, jose įkurdinta Medicinos mokykla. 1957 m. įvykdytas kapitalinis remontas, priestate buvo išardyta perdanga, dviejų aukštų erdvėje įrengta sporto salė. 1964 m. virš jos užstatytas dar vienas aukštas auditorijai trečio aukšto lygyje¹⁰, dar ketvirtį kiemelio užėmė rūbinė. 1995 m. vienuolyną grąžinus Mažesniųjų brolių ordinui, šie priestatai apie 2000 m. nugriauti. Taigi Didžioji aula egzistavo 1895–1957 m. ir šiandien tėra išlikusi tik nuotraukose.

Seniausia Didžiosios aulos nuotrauka saugoma Kauno arkivyskupijos kurijos archyve [1 il.]¹¹. Ji turi elegantišką *art nouveau* stiliaus paspartą, pagal kurią nuotrauka apytiksliai datuotina XX a. pirmaisiais metais. Didžiosios aulos patalpą identifikuoti leido ilgamečio Kauno arkivyskupijos

9 Grickevičius, *Katalikų kunigų seminarija Kaune*, 241 ir kt.

10 *Kauno architektūra*, sudarė Algė Jankevičienė (Vilnius: Mokslas, 1991), 208.

11 Žemaičių kunigų seminarijos Didžioji aula, XX a. pr., Kaunas, nežinomas fotografas, KAKA, 10 albumas.

kurijos archyvaro kun. Petro Veblaičio ranka mėlynu rašalu paliktas įrašas: „Žemaičių Kunigų Seminarijos didžioji aulė su Žemaičių Vyskupų galerija“. Įrašas ne visai tikslus, kadangi nuotraukoje įamžinta ne Žemaičių vyskupų portretų galerija¹², bet kita – Bažnyčios tėvų portretų galerija¹³. Greta kitų paveikslų – taip pat ir mūsų nagrinėjamo Šv. Augustino gyvenimo ciklo 7 paveikslai, sukabinti atgaline seka – iš dešinės į kairę (t. y. nr. 8–2, matyt, kad lengviau būtų „perskaitomi“ vos įėjus į patalpą). Ciklo gale trūksta dviejų paskutinių paveikslų – nr. 9 ir 10, pastarojo kabėjimo vietoje matoma tamsesnė, mažiau išblukusi dėmė. Patalpos šiaurės vakariniam kampe stovi šviesių koklių krosnis su karūna. Sienos dažytos sodriomis spalvomis, perimetru dekoruotomis bordiūru, su tamsesne cokoline juosta, kaip būdinga XIX a. pabaigos istorizmo interjerams. Tuo tarpu lubos šviesios, perimetru išpuoštos kelių juostų karnizais su pagal trafaretą sukurtais ornamentais. Patalpą apšviečiantys kuklūs šviestuvai akcentuoti kukliomis gipso arba papjė mašė rozetėmis, kurias puošia grakštūs tapyti augaliniai ornamentai, pranašaujantys jau moderno stilių. Kad ir gana kuklus, tačiau interjero dekoras atitinka XIX a. pabaigos madą¹⁴ ir šaltiniuose minimą 1895 m. datą.

Labai panašaus laiko, nors ir ne identiškas, Didžiosios aulos vaizdas matomas Kauno fotografo Adomo Kliučinsko vinjetėje *Baigusieji Dvasiškąją Žemaičių Seminariją 1913 m.*¹⁵, kuriai turbūt panaudota senesnė, dar amžiaus pradžios aulos nuotrauka: patalpa dar tvarkinga, tačiau nėra fisharmonijos, į vietą sugrąžintas ciklo paveikslas nr. 10.

Trečioji nuotrauka Maironio lietuvių literatūros muziejaus datuota 1910–1913 m.¹⁶ Matome, kad interjeras jau labiau nugyventas, lubose iškritę tinko gabalai, karnizai pažeisti drėgmės. Kai kurie Bažnyčios tėvų paveikslai nukabinti, tačiau Šv. Augustino gyvenimo ciklo paveikslai kabo ta

12 Žr. *Žemaičių vyskupų portretų galerija*, sudarė Lijana Birškytė-Klimienė (Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2013) ir kt. Ši portretų galerija dabar saugoma Kauno arkivyskupijos muziejuje (BMt 132, 135–137, 394–428, 686).

13 Šios Bažnyčios tėvų galerijos dalis taip pat saugoma Kauno arkivyskupijos muziejuje. Iš nuotraukoje užfiksuotų 25 portretų į muziejų pateko 10 paveikslų (BMt 71–80).

14 Plg. Dalia Klajumienė, *Vilniaus gyvenamųjų namų interjero dekorų elementai nuo klasicizmo ir moderno* (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2015), 186–208, 373.

15 *Baigusieji Dvasiškąją Žemaičių Seminariją 1913 m.*, Kaunas: fotografas Adomas Kliučinskas, 1913, KAKA, 111 albumas, nr. 255, repr. Grickevičius, 13 pav.

16 [Žemaičių] kunigų seminarijos interjero fragmentas, 1910–1913, Kaunas, nežinomas fotografas, MLLM, f. 4, nr. 6717 / 80, <https://www.limis.lt/valuables/e/805354/13000000-5480811?searchId=75378447>.

pačia atgaline seka, tik paskutinis ciklo paveikslas nr. 10 sugrąžintas į savo vietą. Tačiau dėl skirtingo rakurso nuotraukoje užfiksuoti tik 6 ciklo paveikslai, t. y. nr. 10, 8–4. Akivaizdu, kad nr. 9 nėra vienoje nuotraukoje nėra, panašu, kad jis jau tuomet buvo dingęs, ką patvirtina ir Kauno metropolinės kunigų seminarijos inventorinių numerių seka. Tą pačią nuotrauką Kauno fotoateljė „Modern“ dar ilgai naudojo savo rengiamose Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto absolventų vinjetėse, pavyzdžiui, 1927¹⁷ ir 1928 metais¹⁸.

Ketvirtoji nuotrauka fotografo įvardyta kaip „Dv.[asinė] Žemaičių Vyskup[ijos]. Seminarija“,¹⁹ tai rodo, kad ji daryta iki 1926 m., kai buvo įsteigta Lietuvos bažnytinė provincija ir seminarija pervadinta į Kauno metropolijos kunigų seminariją. Patalpa veikiausiai po Pirmojo pasaulinio karo negandų jau suremontuota išlaikant tą patį dekorą stilių. Auloje sustatyti jau kiti, dviviečiai, suolai, kuriuose sėdi net 72 seminaristai. Priešais juos prie tribūnos stovi tuometinis seminarijos vicerektorius Kazimieras Paltarokas, būsimas pirmasis Panevėžio vyskupas²⁰. Paveikslai vėl perkabinti įterpiančiais *Šv. Romualdo viziją*²¹, *Šv. Augustino gyvenimo* ciklas sukabintas jau iš kairės į dešinę, matomi 7 ciklo paveikslai – nr. 1–7 (3 + 4 = 7).

Po kelerių metų, greičiausiai 1929 m., Kauno fotografė Janina Tallat-Kelpšienė užfiksavo kone identišką aulos vaizdą, tik be seminaristų, šalia krosnies jau matomi radiatoriai [3 il.]²². Šioje nuotraukoje pakankamai

17 Panevėžio vyskupijos I-ios laidos kunigai, baigę Liet. Un. Teol.-Fil. Fakultetą, Kaunas, MCMXXVII, vinjetė, Kaunas: fotoateljė „Modern“, 1927, PKM, F 5612, <https://www.limis.lt/valuable/e/805832/53572283?searchId=64729896>.

18 Kunigai, baigusieji Lietuvos universiteto Teolog-Fil. Fakultetą, Kaunas, II Kauno metropolijos [kunigų seminarijos] laida – MCMXXVIII, Kaunas: fotoateljė „Modern“, 1928, kun. K. Šablevičiaus rinkinys, monsinojoro doc. dr. A. Jagelavičiaus nuosavybė, repr. Gricevičius, 22 pav.

19 Dv.[asinė] Žemaičių Vyskup[ijos]. Seminarija, Kaunas, nežinomas fotografas, iki 1926, KAM.

20 Kazimieras Paltarokas Kauno seminarijoje nuo 1911 m. dėstė lotynų kalbą, teologijos propedeutiką, sociologiją ir filosofiją. 1914 m. paskirtas seminarijos vicerektoriumi. 1922–1926 m. Lietuvos universiteto Teologijos ir filosofijos fakulteto pastoralinės teologijos profesorius. 1926 m. gegužės 2 d. konsekruotas vyskupu. „Kazimieras Paltarokas“, in *Viešutinė lietuvių enciklopedija*, <https://www.vle.lt/straipsnis/kazimieras-paltarokas/>.

21 Prof. dr. Laimos Šinkūnaitės iniciatyva paveikslas sugrąžintas į Pažaislio Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčią, pakabintas Šv. Romualdo altoriaus vietoje. Laima Šinkūnaitė, *Kelionė į Ramybės kalną. Pažaislio kamaldulių vienuolyno dailės ikonologija* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas; Vilnius: Versus aureus, 2014), 72, 12 pav.

22 [Kauno metropolijos kunigų seminarijos Didžioji aula], Kaunas: fotografė Janina Tallat-Kelpšienė, apie 1929, KAKA, 111 albumas, nr. 274, repr. Gricevičius, 23 pav.

3. Kauno metropolijos kunigų seminarijos Didžioji aula, Janinos Tallat-Kelpšienės nuotrauka, apie 1929, KAKA, 111 albumas, nr. 274

Grand Auditorium of the Kaunas Metropolitan Priest Seminary, photo by Janina Tallat-Kelpšienė, ca 1929

aiškiai galima įžiūrėti ir identifikuoti paveikslų ciklo siužetus. Ta pati nuotrauka, tik plačiau iškirpta, fotografės panaudota ir 1929 m. vinjetėje²³.

Nuotraukoje iš Vytenio ir Junonos Almonaičių kolekcijos, datuojamoje apie 1935 m., patalpos kampe nebeliko krosnies, jos vietoje ir po langais matomi radiatoriai, vadinasi, ji daryta jau po centrinio šildymo įvedimo 1929 metais²⁴. Natūralu, kad išardžius krosnį patalpoje vėl atliktas remontas, ji perdažyta, karnizai nudažyti šviesiai, lubos aplink rozetes trafaretiniu būdu ištapytos modernesniu ornamentu, pakabinti nauji modernūs šviestuvai. Šv. *Augustino gyvenimo* ciklo paveikslai perkabinti paslinkus per vieną paveikslą į kairę, matomi ciklo nr. 1–7 ($1 + 3 + 3 = 7$). Iš esmės panašus vaizdas, tik su seminaristais matomas ir 1935 m. laidos vinjetėje²⁵.

23 Kunigai Baigusieji Lietuvos Universiteto Teolog-Fil. Fakultetą. III-ji Metropolijos Kunig. Seminarijos Laida, Kaunas, MCMXXIX, vinjetė, Kaunas: fotografė Janina Tallat-Kelpšienė, 1929, KKS.

24 Kauno metropolijos kunigų seminarijos rūmuose centrinio šildymo įvedimo projektas, sąmatos ir planai, 1929, KAKA, b. 347.

25 V. D. Universiteto Teol.-Filosofijos Fakulteto Teologijos skyriaus 1935 m. IX laida: vinjetė, Kaunas: fotografas Mejeris Smečchauskas, 1935, VŽM, Fp 4733/2, <https://www.limis.lt/valuables/e/805488/98863844?searchId=64729896>.

Apibendrinus galima konstatuoti, kad Didžioji aula, kaip reprezentatyviausia patalpa, dažnai buvo fotografuojama, taip pat dedama į seminarijos absolventų vinjetes, tačiau jose kartais naudotos fotografų jau turimos senos nuotraukos. Didžiojoje auloje paveikslai, tarp jų ir Šv. Augustino gyvenimo ciklas, dažnai buvo perkabinami. Iš pradžių ciklas kabėjo iš dešinės į kairę, o po Pirmojo pasaulinio karo sukabinamas iš kairės į dešinę. Nė vienoje iš nuotraukų nėra matomas ciklo nr. 9, greičiausiai jis tuo metu jau buvo dingęs, ką patvirtina ir 1939 m. Kauno metropolijos kunigų seminarijos kūrinių inventoriaus sąrašas, į kurį, sprendžiant pagal numerių seką, įtraukti jau tik devyni ciklo paveikslai. Jie buvo įrėminti į puošnius, vienodos formos rėmus, kurie iki mūsų dienų neišliko.

Paveikslų ciklo restauravimas ir datavimas

Kauno arkivyskupijos muziejuje saugomi keturi ciklo paveikslai 2016–2017 m. buvo restauruoti Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus P. Gudyno restauravimo centre²⁶. Prieš tai atlikti jų fizikiniai ir cheminiai tyrimai, fotofiksacija.

Paveikslai tapyti ant lininės, naminio audimo plonos, tankios (1 cm² 15 metmenų × 15 ataudų) drobės. Tapyta aliejiniais dažais plonu sluoksniu, tačiau gruntas ir aliejinė tapyba perdžiuvę, suskeldėję smulkiosiomis krakeliuromis, byrantys, gausiai ištrupėję, ypač pakraščiais, lakas pabalęs. Fizikiniai ultravioletinių (toliau – UV) spindulių tyrimai parodė, kad beveik visa išlikusi tapyba yra autentiška, vėliau ji buvo padengta nauju lako sluoksniu, dengiančiu ir ištrupėjusias vietas, o pavieniai elementai pritapyti arba paryškinti²⁷. Šie elementai gautinai svarbūs: ornamentai ant šv. Ambraziejaus mitros ir kapos [9 il.], įrašas

26 Paveikslų restauravimo programa patvirtinta Restauravimo komisijos posėdyje 2016 11 21, Nr. 3(6)/2016. Restauravimo pasai: BMt 213 „Nr. 2. Šv. Augustino įvilktuvės“, rest. prot. Nr. 69 / 9329, rest. Teresė Blažiūnienė; BMt 214 „Nr. 3. Šv. Monikos mirtis“, rest. prot. Nr. 80 / 9340, rest. Jūratė Derkintienė; BMt 215 „Nr. 8. Šv. Augustino relikvijų perkėlimas“, rest. prot. Nr. 70 / 9330, rest. Teresė Blažiūnienė; BMt 216 „Nr. 10. Šv. Augustino šlovė“, rest. prot. Nr. 63 / 9323, rest. Žymantė Kasperavičienė. Vilnius: Lietuvos dailės muziejaus P. Gudyno restauravimo centras, 2016–2017. Paveikslai nuvalyti, sutvirtinti, dubliuoti ir pritvirtinti prie autentiškų porėmių, kurių konstrukcija pakeista iš nejudamos į paslankią. Ištrupėjimų vietose įvestas restauracinis gruntas, autorinės tapybos netektys retušuotos akvarele ir nuriebalintais aliejiniais dažais, nulakuota. Dėl teksto sudėtingumo retušuojant jo netektys nebuvo atkurtos.

27 Fizikinių tyrimų aprašas. BMt 213. Atliko rest. technologas Tomas Ručys. Vilnius: Lietuvos dailės muziejaus P. Gudyno restauravimo centras, 2016 08 04; Fizikinių tyrimų aprašas. BMt 213, 215, 216. Atliko rest. technologas Tomas Ručys. Vilnius: Lietuvos dailės muziejaus P. Gudyno restauravimo centras, 2016 08 04.

„Jeſus, Jeſus“ [10 il.], procesijų vėliava [15 il.], pamintų erezijų pavadinimai [17 il.]²⁸.

Tuo tarpu cheminiai tyrimai suteikė duomenų apie paveikslų sukūrimo laiką²⁹. Paaiškėjo, kad juose, greta nuo seno naudotų pigmentų (medžio anglis, ochra, švino baltasis) ir pigmentų, atrastų XVIII a. (Berlyno mėlynasis, švino chromatas, sintetinis kobaltas), yra ir cinko baltasis bei litoponas. Cinko baltasis daileje paplito XIX a. antroje pusėje, apie 1840 m. prasidėjo pramoninė aliejinių dažų su cinko baltuoju gamyba³⁰. Litoponas – bario sulfato ir cinko sulfido mišinys – susintetintas tik 1853 m., o pramoniniu būdu pradėtas gaminti 1871–1874 m. ir buvo itin populiarus iki Pirmojo pasaulinio karo³¹. Taigi paveikslų ciklas anksčiausiai galėjo būti nutapytas XIX a. ketvirtajame ketvirtyje.

Toks datavimas neprieštarauja ir stilistinėms kūrinio ypatybėms. Menotyrininkės dr. Astos Giniūnienės pastebėjimu, aptariamam laikotarpiu itin paplito atvaizdai, kuriuose sąmoningai siekta pamėgdžioti chromolitografijas ir oleografijas, niveliuojant autorinį braižą ir tapant plonu sluoksniu, tarsi be potėpių³².

Paveikslų ciklas tapytas ne tradicinio akademinio išsilavinimo dailininko, bet tapytojo amatininko. Tokie vidutinio meninio lygio, „pasimokiusių“ dailininkų didaktiniai, naratyviai iliustratyvūs tapybos kūriniai buvo itin būdingi bažnytinių dailės dirbtuvių aplinkoje išugdytiems tapytojams amatininkams. Mūsų regionui didžiulę įtaką turėjo Pietų Lenkijoje, Čenstakavoje, nuo seno veikusios bažnytinės dailės dirbtuvės, iš kurių įvairaus lygio menininkai plačiai pasklido po visą buvusios Lenkijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritoriją, aprūpindami piligrimus ir bažnyčias šventais paveikslais ir devocionalijomis³³. Visgi šis paveikslų ciklas galėjo atkelti ir iš Vakarų

28 Nors ir ne identiška, bet šie elementai vaizduojami ir atrastose graviūrose, tad jie laikytini paryškinimais, o ne pritapymais.

29 Cheminių tyrimų aprašas. BMt 213, 214, 215, 216. Atliko rest. technologė dr. Jurga Bagdzevičienė. Vilnius: Lietuvos dailės muziejaus P. Gudyno restauravimo centras, 2016 11 21.

30 Jurga Bagdzevičienė ir Laima Kruopaitė, *Pigmentai ir dažikliai restauruojant kultūros vertybes* (Vilnius: Savastis, 2005), 61.

31 Ibid., 65; W. J. O'Brien, „A Study of Lithopone“, 116, https://zenodo.org/record/1428778#.YTpJ_Z0zaUk.

32 Nuosirdžiai dėkoju dr. Astai Giniūnienei už konsultacijas paveikslų ciklo datavimo klausimu.

33 Asta Giniūnienė, *Kryžiaus kelias Lietuvoje XVIII a. antroje pusėje – XX a. pradžioje. Sklaida ir reikšmė* (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2013), 380; Anna Kunczyńska-Iracka, *Malarstwo ludowe kręgu częstochowskiego* (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1978).

Europos, apie ką liudytų tikslus sekimas pirmavaizdžiu, pedantiškas dėmesys detalėms ir tekstiniams elementams.

Paveikslų ciklo užsakovas

Taigi paveikslų ciklas bent nuo XX a. pradžios buvo Kaune, Žemaičių kunigų seminarijoje, Didžiojoje auloje. Tačiau, atsižvelgiant į augustiniską jo ikonografiją, iškilo klausimas: ar galėjo šis ciklas būti kaip nors susijęs su Kauno augustinų vienuolynu?

Žinoma, kad Šv. Augustino eremitų ordinas (*Ordo fratrum eremitarum S. Augustini, OESA*) 1673 m. įsikūrė Vilniuje, pasistatė Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčią. 1808 m. dalis augustinų buvo perkelta į Kauną, čia jiems pavesta anuomet dar paparinė Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčia. Vienuoliai apsigyveno Senojoje klebonijoje (dab. Vilniaus g. 10), o prie bažnyčios buvusiame sklype pasistatė mūrinį noviciatą, kuriame buvo ugdomi nauji bendruomenės nariai (dab. M. Valančiaus g. 6). Augustinai Kaune gyvavo iki 1864 m., kai caro valdžia panaikino daugumą vienuolių. Augustinų noviciato pastatė įkurdintas į Kauną perkeltas Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius. 1942–1943 m. antrame šio pastato aukšte įrengta Religinės dailės muziejaus ekspozicija. Sovietmečiu čia veikė Kauno arkivyskupijos kurija, gyveno kardinolas Vincentas Sladkevičius. Dabar čia veikia jo memorialinis muziejus, įrengta Kauno arkivyskupijos muziejaus ekspozicija. Ar galėjo būti, kad paveikslų ciklas Šv. Augustino gyvenimas apsuko ratą ir sugrįžo į savo pirminę paskirties vietą? Visgi paveikslų cheminiai tyrimai ir ciklo datavimas XIX a. 8–9 deš. paneigė hipotezę apie šio paveikslų ciklo kilmę iš Kauno augustinų vienuolyno.

Kita vertus, po Kauno augustinų vienuolyno uždarymo vienuoliai niekur nedingo – dieceziniiais kunigais tapusius augustinus Žemaičių vyskupas Valančius išskirstė po įvairias Kauno ir Žemaičių vyskupijos parapijas tęsti dvasinio darbo. Vienas ryškiausių to meto Kauno dvasininkų buvo paskutinis augustinų prioras kun. Augustinas Stredziński (Strzedziński, 1820–1893) – pasak Valančiaus, „vyras teisingas, ne mulkis ir valdyti sugebąs“, prioru minimas nuo 1856 m. iki pat vienuolyno uždarymo 1864 metais³⁴. Kauno Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčiai tapus neoficialia

34 Valančius, 135; KAKA, b. 80, l. 414–430; *Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi Telsensi seu Samogitiensi in annum Domini MDCCCLXII [1862], auctoritate et mandato excellentissimi illustrissimi ac reverendissimi domini Mathiae Casimiri Wołonczewski Dei*

4. Paskutinio augustinų prioro kun. Augustino Stredzinskio antkapinis paminklas Kauno miesto kapinėse, 1951, Kauno arkikatedros byla, KAKA, Parapijų bylos

Tombstone of the last Augustinian prior Augustyn Strzedziński (1820–1893) in the Kaunas city cemetery, photo from 1951

Žemaičių katedra, Valančius jį paskyrė Kauno klebonu ir kartu su parapija perkėlė prie Švč. Trejybės bažnyčios, kur jis klebonavo 20 metų – iki 1886 metų³⁵. Kaip Kauno klebonas buvo Kauno gubernijos teismo deputatas³⁶, už tarnystę apdovanotas Šv. Stanislovo 3 klasės ordinu³⁷. Senkant jėgoms, 1886 m. paskirtas Kauno Šv. Mikalojaus benediktinių bažnyčios kapelionu³⁸. Mirė 1893 m. liepos 20 d.³⁹, palaidotas Kauno miesto kapinėse (dab. Ramybės parkas). Antkapiniame paminkle buvo iškaltas įrašas

et Apostolicae Sedis gratia Episcopi Samogitiensis editum (Vilnae: Typis Josephi Zawadzki, 1861), 93; *Directorium*, 1862/1863, 94; Viktoras Gidžiūnas, „Augustinijonai Lietuvoje“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis* 4 (Roma, 1968), 314–317.

35 *Directorium*, 1868, 231, 240, 274; *Directorium*, 1868/1869, 9, 13, 57; *Directorium*, 1871/1872, 147, 156, 194; *Directorium*, 1872/1873, 162; *Directorium*, 1875/1876, 178, 273; *Directorium*, 1881, 182, 270; *Directorium*, 1882, 179, 263; *Directorium*, 1883, 181, 272; *Directorium*, 1884, 182, 270; *Directorium*, 1884/1885, 184, 272; *Directorium*, 1885/1886, 180, 272.

36 *Deputati Ad suprema Judicia Gubernalia Caunae*. *Directorium*, 1861/1862, 85; *Directorium*, 1868, 231; *Directorium*, 1868/1869, 9; *Directorium*, 1871/1872, 147.

37 *Directorium*, 1868, 274; *Directorium*, 1872/1873, 248 etc.

38 *Directorium*, 1886/1887, 176, 265; *Directorium*, 1887/1888, 174, 255; *Directorium*, 1888/1889, 175, 224, 258; *Directorium*, 1890, 182, 232, 270; *Directorium*, 1891, 179, 230, 268; *Directorium*, 1892, 185, 236, 276; *Directorium*, 1893, 178, 231, 271.

39 *Directorium*, 1894, 289.

lenkų kalba: „Šviesios atminties kun. Augustinas Stredzinskis, paskutinis augustinų prioras Kaune, dievobaimingas ir uolus kunigas. Mirė 1893 m. liepos 21 d., turėdamas 73 metus. Tegu ilsisi ramybėje“ (S. P. / Ks. *Augustyn Strzedziński / ostatni Przeor Augustjanów w Kownie. / Kapłan bogobójny i gorliwy. / Zm. 21 Lipca 1893 r. / Mając wieku Lat 73. / Requiescat in pace*) [4 il.]. Tačiau jo antkapinis paminklas sovietmečiu sunaikintas: „1951 m. lapkričio mėn. 2 d. Kauno Arkivyskupijos Valdytojas Kan. J. Stankevičius, Vilkaviškio Vyskupijos kancleris Kun. A. Šilingas ir Kauno Arkivyskupijos Kancleris Kun. L. Mažonavičius lankė Kauno miesto kapus. Akmenų lauže, dar ant šviežios žolės, buvo paverstas paminklas <...>. Atrodo, kad tas akmuo bus panaudotas kitiems paminklams dirbti. Šiuo metu nėra jėgos, kuri galėtų sutrukdyti tą senovės naikinimą; tą senovės „atnaujinimą“ naujiems antkapiams. *Sit transit gloria mundi*.“⁴⁰ Verta pastebėti, jog tai, kad antkapiniame paminkle kun. Stredzinskis net ir praėjus beveik trims dešimtmečiams nuo vienuolijos panaikinimo Kaune įvardijamas kaip paskutinis vienuolyno prioras (o ne ilgametis Švč. Trejybės bažnyčios klebonas ar benediktinių kapelionas), neabejotinai rodo jo ištikimybę ir atsidavimą Šv. Augustino ordino tradicijai. Ar gali būti, kad paskutinis augustinų prioras Kaune Augustinas Stredzinskis, pagerbdamas savo dangiškąjį globėją ir ordino įkūrėją šv. Augustiną, užsakė šį ciklą, kad padovanotų jį Žemaičių vyskupijos kunigų seminarijai, jog ugdoma nauja dvasininkų karta išsaugotų atmintį ir pagarbą vienam iš iškiliausių Bažnyčios tėvų, Bažnyčios mokytojui šv. Augustinui?

Augustinų palikimas Kaune

Kauno arkivyskupijos muziejuje saugoma ir daugiau augustiniškos ikonografijos kūrinių, visi jie gauti iš Kauno kunigų seminarijos. Ir nors iki šiol nėra rasta jų paminėjimo augustinų rašytiniuose šaltiniuose, tačiau jau pats šių kūrinių pobūdis rodo, kad jie po 1864 m. paveldėti iš Kauno augustinų, o iki 1808 m. turėjo priklausyti Vilniaus augustinų vienuolynui (abu portretai).

Pirmasis objektas yra nežinomo dailininko tapytas *Augustinų vienuolio Jono Krizostomo Golembiovskio* (apie 1654 – 1700 04 16) portretas

5. Augustinų vienuolio Jono Krizostomo Golembiovskio portretas, po 1700, drobė, aliejus, KAM, BMt 249, Rimos Valinčiūtės-Varnės nuotrauka, 2021

Portrait of the Augustinian monk Jan Chrysostom Golembowski, after 1700, oil on canvas, photo by Rima Valinčiūtė-Varnė, 2021

[5 il.]⁴¹. Golembiovskis 1671 m. įstojo į Krokuvos augustinų ordiną, 1674 m. priėmė šventimus, 1677 m. jau minimas kaip filosofijos lektorius. Vėliau išvyko į Paryžių, 1678 m. Valensijos universitete apgynė teologijos daktaro laipsnį. Grįžęs į Lenkiją 1685–1688 m. buvo Varšuvos augustinų prioru ir ordino vizitatoriumi, dukart Lenkijos augustinų provincijolu (1688–1691, 1697–1700), tuo pačiu metu eidamas garbingas karaliaus Jono III Sobieskio (1674–1696) dvaro pamokslininko pareigas (minimas 1679–1694)⁴². Yra

41 Nežinomas dailininkas, *Augustinų vienuolio Jono Krizostomo Golembiovskio portretas*, apie 1700, drobė (dubliuota), aliejus, 77 × 62,5 (su rėmais 94,2 × 79,2), KAM, BMt 249. Gauta 2000 m. iš Kauno kunigų seminarijos, prieš tai buvo Kauno metropolijos kunigų seminarijoje (Inv. nr. 1565) ir Bažnytinio meno muziejuje (BM / 179). Įrašas paveikslo apačioje: *Eximius ac Adm Rndus Pater Mgr Chrysoſtomꝰ Gołębiowski Sæ Thlæ / Doctor [...] ter Provincialis, Ioannis III Poloniae Regis Concionator Or/dinar [...], decus Provæ, meritis & virtubꝰ plenꝰ obiit in Dño Varsav. 1700. A.die 16. Apr=.*

42 Benedykt Zawadzki, *Kazania w Warszawskim Wielebnych Oycow Augustynianow Kościele* (Warszawa: w Drukarni Collegij Schol. Piarum [...], [1694]). [dedikuota provincijolui J. K. Golembiovskui]; Józef Caputa, *Chryzostom Gołębiowski, nadworny kaznodzieja króla Jana III. Studium historyczno-literackie* (Kraków, 1901); Alfons Schletz, „Gołębiowski Chryzostom“, in *Polski słownik biograficzny*, t. 8 (Wrocław–Kraków–Warszawa, 1959–1960), 248–249; Edward Ozorowski, „Gołębiowski (Gołembiewski) Jan Chryzostom“, in *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1, red. H. E. Wyczawski (Warszawa, 1981), 554–555.

6. Augustinų vienuolio Tomo Kobylański portretas, apie 1805, drobė, aliejus, KAM, BMt 155, Rimos Valinčiūtės-Varnės nuotrauka, 2021

Portrait of the Augustinian monk Thomas Kobylański (1731–1805), ca 1805, oil on canvas, photo by Rima Valinčiūtė-Varnė, 2021

išlikę spausdintų jo sakytų laidotuvių pamokslų, tarp jų ir LDK kanclerio Kristupo Zigmanto Paco laidotuvių 1685 m. Pažaislio kamaldulių bažnyčioje metu⁴³. Jau po Golembiowskio mirties išleisti sekmadieniniai pamokslai kartu su jam skirtu nekrologu⁴⁴.

- 43 Jan Chryzostom Gołębiowski, *Niedołężna Smierc Przeciwno Prześwietnemu Dołędze Jaśnie Wielmożnego Domu Jchmościow PP. Lasockich Herbownemu Kleynotowi: Na Pogrzebie Wielmożnego Jegomości Pana P. Adama Lasockiego Kasztellana Wyszogrodzkiego w Kościele Oycow Franciszkanow mową Kaznodziejską w Wyszogrodzie* (Warszawa: Drukował Karol Ferdinand Schreiber, [po 16 IX 1681]); Jan Chryzostom Gołębiowski. *Poiedynek Smierci z Zyciem, Na Pogrzebie [...]* Krzysztofa Zygmwna Paca, Wielkiego Xięstwa Litewskiego Kanclerza [...] Y [...] Clary Isabelli, Evgeniey Pacowey, Wielkiego Xięstwa Litewskiego Kanclerzyniey [...] Z [...] Familiey [...] De Mailly Hrabianki [...]. *Zalobną Mową Przez X. Chryzostoma Golembiowskiego [...]* W Kościele OO. Kamedulow in Monte Pacis, Reprezentowany (Warszawa: Drukował Karol Ferdinand Schreiber [...], [post 11 III] 1685).
- 44 Jan Chryzostom Gołębiowski, *Głos Wolaiącego Na Puszczy Augustynianskiej Jana Złotemi Ustami Chryzostoma Golembiowskiego [...]* to iest Kazania na wszystkie Niedziele całego Roku, podczas Seymow, tudzież na różnych miejscach przed Maiestatem J. K. Mści Miane (Lwów: w Drukarni I. K. Mści Bractwa SSS. Troycy, [post 12 II 1757]). <https://polona.pl/item/glos-wolaiącego-na-puszczy-augustynianskiej-jana-złotemi-ustami-chryzostoma>.

7. Švč. Mergelė Marija įteikia
šv. Augustinui ir šv. Monikai
dirželį, XIX a. vid., drobė, alie-
jus, KAM, BMt 160, Rimos
Valinčiūtės-Varnės nuotrauka,
2022

*Blessed Virgin Mary Hands a
Cincture to St. Augustine and
St. Monica, 19th c., oil on
canvas, photo by Rima Valin-
čiūtė-Varnė, 2022*

Antrasis kūrinys yra labai gero dailininko nutapytas *Augustinų vienuolio Tomo Kobyliausko* (1731 03 20 – 1805 09 05) portretas [6 il.]⁴⁵. Kaip nurodo įrašas paveikslo apačioje, jis buvo teologijos daktaras, protonotaras, ilgametis Vilniaus augustinų vienuolyno prioras (1769–1777) ir vienuolyno atnaujintojas, augustinų provincijolas (1777–1781), miręs Vilniuje 1805 m. rugsėjo 5 (14) d.⁴⁶

Abu pusfigūriai portretai sukomponuoti identišškai – neutraliame rudame fone iškyla juodą augustinų eremitų abitą dėvintis asmuo, pasisukęs

45 Nežinomas dailininkas, *Augustinų vienuolio Tomo Kobyliausko portretas*, apie 1805, drobė (dubliuota), aliejus, 73 × 60,7 (su rėmais 91,5 × 80), KAM, BMt 155. Gauta 1999 m. iš Kauno kunigų seminarijos. Įrašas paveikslo apačioje: E. A. R. P. Mgr Thomas Kobylański Ords. Eremitarum S. AUGUSTINI, Scrae Thia / Doctor Prothonotarius Aplicus Exa/si/tens Grlis [6is?] Provin: & mults ańis Prior Vılńń: Eiusdemq Mo/nasteryi Restaurator, Vir clarus Virtute & Doctrina in sue Ordine meriti/simus, obijt Vılńe Año Dńi 1805 / Die 14 7bri, Æta [...] [7]5.

46 Biogramą taip pat žr.: Thomas Kobylański, OESA, in *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vienuoliai katalikai: biogramų sąvadas*, http://monasch.nazwa.pl/mw19-lt/index.php?title=-Kobyla%C5%84ski_Thomas_OESA.

trimis ketvirčiais, dešinėje rankoje laikantis juodą biretą, priglaustą prie krūtinės; ant mažojo piršto – žiedas su akmeniu. Šimtmečiu senesnis Golembiovskio portretas yra pertapytas (ypač matoma ties ausimi, apykakle), galimai – Kobylanskio portreto tapytojo, todėl šiandien portretai atrodo kaip sukurti to paties dailininko. Tačiau portretų apatinėje dalyje baltoje juostoje įkomponuotos inskripcijos patvirtina, kad jie nėra vienalaikiai: Golembiovskio portreto šriftas ir santrumpų pobūdis archajiškesnis, būdingas XVII–XVIII a. sandūrai, Kobylanskio – XVIII a. pab. – XIX a. pr. Šiedu portretai po 1808 m. turėjo būti Kauno augustinų atsigabenti iš Vilniaus augustinų vienuolyno. Kadangi Golembiovskis nebuvo Vilniaus augustinų prioru, vaizduojamųjų biogramų palyginimas suponuoja, kad Vilniuje galėjo būti formuojama augustinų provincijolų (abu asmenys buvo provincijolais) arba iškiliausių augustinų eremitų portretų galerija. Visi LDK augustinai priklausė bendrai Lenkijos augustinų provincijai, savo atskiros provincijos dėl nedidelio vienuolynų skaičiaus nebuvo suformavę.

Trečiasis kūrinys yra augustiniškos ikonografijos paveikslas *Švč. Mergelė Marija įteikia šv. Augustinui ir šv. Monikai dirželį*, vad. *Dirželio Madona*, dažnai įvardijamas ir *Švč. Mergelės Marijos Paguodos*, arba *Ramintojos*, titulu [7 il.]⁴⁷. Jis atspindi vieną svarbiausių marijinių augustinų maldingų praktikų nuo XVII amžiaus. Pasak tradicijos, Augustino motina Monika, apimta liūdesio dėl vyro mirties ir tuo metu dar neatsivertusio sūnaus paklydimų, vizijoje regėjo Dievo Motiną ir Kūdikį Jėzų, kurie, norėdami jai suteikti pagūdą ir nusiramimą, įteikė odinį dirželį, prisakę nešioti kaip nuolatinės globos priminimą ir regimą padrąsinimo ženklą. Nuo tada dirželis tapo svarbiausiu Augustino regulos pasekėjų simboliu ir svarbiausia augustiniško pamaldumo praktika.

Nors augustinams atsikėlus prie Kauno Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčios, joje 1834–1851 m. pakeista dauguma antro tarpsnio atvaizdų⁴⁸, tačiau šis paveikslas nėra minimas vizitacijose. Kita vertus, sprendžiant

47 Nežinomas dailininkas, *Švč. Mergelė Marija įteikia šv. Augustinui ir šv. Monikai dirželį* (*Dirželio Madona*), XIX a. vid., drobė, aliejus, 220 × 134, KAM, BMt 160. Gauta 1999 m. iš Kauno kunigų seminarijos.

48 Kauno Šv. Petro ir Pauliaus parapišės bažnyčios ir augustinų vienuolyno vizitacija, 1834 (su vėlesniais pakeitimais), KAKA, b. 80, l. 386–386v; Kauno Šv. Petro ir Pauliaus parapišės bažnyčios ir augustinų vienuolyno vizitacija, 1851, KAKA, b. 80, l. 399v–400v. Interjero pokyčiai dokumente įrašyti pieštuku, tai rodo, kad jie įvyko jau po 1834 m. vizitacijos. Šoninio Šv. Petro altoriaus antrame tarpsnyje vietoj *Apraiškimo* pakabintas Šv. Augustino

pagal tapybos stilių, charakteringą Marijos ir Kūdikelio Jėzaus šukuoseną, jis datuotinas XIX a. viduriu (XIX a. 6 deš.), o inventorių ir vizitacijų iš šio laikotarpio neturime. Galbūt paveikslas kabėjo ant sienos arba altoriuje augustinų vienuolyne ar noviciate. Taigi šie trys kūriniai yra reikšmingi taip negausiai išlikusio Lietuvos augustinų dailės paveldo liudytojai.

Ciklo pirmavaizdžiai

Tačiau sugrįžkime prie Šv. Augustino gyvenimo paveikslų ciklo analizės. Kaip matoma iš archyvinėse nuotraukose užfiksuoto ciklo bei keturių paveikslų, patekusių į Kauno arkivyskupijos muziejaus rinkinius, paveikslų ciklo atvaizdai yra sukomponuoti pagal bendrą principą. Paveikslo centre, stačiakampyje vaizduojama pagrindinė scena, kurią supa tarsi paspartas. Jame, pilkai rudame fone, apačioje, yra tekstas lotynų kalba geltonais dažais. Tokia atvaizdo kompozicija, kuriame derinami vaizdiniai ir tekstiniai elementai, yra būdinga šventųjų gyvenimo grafiniams ciklams, vadinamiesiems *Vita sancti*, itin populiariems XVI–XVII amžiais⁴⁹. Katalikiškajame pasaulyje baroko laikotarpiu būtent pagal grafinius atspaudus tapyti įvairūs šventųjų paveiksai bei sienų tapybos ciklai, drožtos skulptūros. Todėl iškelta prielaida, kad ir šių paveikslų pirmavaizdis taip pat galėjo būti grafikos ciklas.

Atsakymą į šią prielaidą pateikė dviejų išlikusių paveikslų apačioje kairėje pusėje atrastas vos įskaitomas įrašas mažesnėmis raidėmis lotynų ir prancūzų kalbomis: *A. Bon. excū Avec privilège du Roy*. Tai leido nustatyti paveikslų grafinį pirmavaizdį. Antoine'as Bonenfant'as (flam. Antoon Goetkindt, angl. Anthony Goetkint, min. 1598, Antverpenas – 1644 03 06, Paryžius) buvo flamandų kilmės Paryžiaus meno pirklys ir leidėjas, kilęs iš Antverpeno meno pirklių šeimos. Jis 1621 m. persikėlė į Paryžių ir pasikeitė pavardę iš Goetkindto į Bonenfant'ą („Geras vaikas“). Bonenfant'as kartu su bankininkais Lamague-Mascranniu Paryžiuje įkūrė spaustuve, veikusią

paveikslas, Trijų išminčių altoriaus antrame tarpsnyje – 1833 m. įsigytas naujas Šv. Kazimiero atvaizdas, Visų Šventųjų altoriuje – Šv. Antano paveikslas su pasidabruotais aptaisais, Šv. Juozapo altoriaus antrame tarpsnyje – Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės paveikslas su sidabriniais paausiuotais aptaisais.

49 Jų yra išlikę ir Lietuvoje, pvz., gaidų rankraštis, iliustruotas šv. Pranciškaus gyvenimo ciklu (MAB RS, F30–119, iš Vilniaus Šv. Mykolo Arkangelo bernardinų konvento). Žr. Rūta Janonienė ir Jūratė Trilupaitienė, „XVII a. gaidų rankraštis su šv. Pranciškaus raizinių ciklu“, in „Paveikslas ir knyga. LDK dailės tyrimai ir šaltiniai“, sudarė Tojana Račiūnaitė, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, nr. 25 (2002): 52–80.

1631–1637 m., kuri specializavosi labai aukštos kokybės Antverpeno raižinių ir atspaudų gamyboje Prancūzijos rinkai. Šios spaustuvės gaminiai visada būdavo ženklinami *Bonenfant exc.[udit]* („Bonenfant atspaudė“). 1635 m. šiai spaustuvei suteikta Karaliaus privilegija, kuri rodė, kad graviūra yra cenzūruota ir leidėjas turi išimtinę teisę platinti šios graviūros atspaudus⁵⁰. Taigi įrašas mūsų nagrinėjamų paveikslų apačioje iššifruotinas kaip *Antoine Bonenfant excudit. Avec privilège du Roy* („Antuanas Bonenfant atspaudė. Su Karaliaus privilegija“). Tai rodo, kad šis paveikslų ciklas buvo nutapytas pagal graviūrų ciklą, atspautą Antoine'o Bonenfant'o spaustuvėje Paryžiuje 1635–1637 m. – tą trumpą laiko atkarpą, kurią spaustuvė turėjo Karaliaus privilegiją. Bonenfant'o graviūrų ciklą sudaro 28 atspaudai, visi jie signuoti⁵¹. Paveikslų ciklo tapytojas gana tiksliai ir preciziškai sekė pirmavaizdžiu, atsisakydamas tik grynai dekoratyvinių detalių, susikoncentruodamas į kiekvienos scenos esmę.

Visgi, kaip minėta, Bonenfant'as kūrė ne pats, bet perspausdavo kitų graverių darbus. Taip buvo ir šį kartą – jis perspaudė vieno žymiausių flamandų graverio Scheltės Adamszo Bolswerto ciklą *Iconographia magni patris Aurelii Augustini...*, išleistą 1624 m. Antverpene. Šį ciklą taip pat sudaro 28 numeruotos vario graviūros⁵². Pirmavaizdį nuo Bonenfant'o atspaudų galima atskirti pagal signatūrą apačioje kairėje pusėje. Bolswertas (1586, Bolswardas – 1659, Antverpenas) dirbo Harleme (1612–1617) ir Amsterdame, nuo 1625 m. – Briuselyje ir Antverpene. Žymiausi jo darbai sukurti bendradarbiaujant su Peteriu Paulu Rubensu ir Anthoniu van

50 ...avec privilège du Roy, parodos katalogas (Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 1999); „Bonenfant“, in *The British Museum*, <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG63307>. Išsamus šios spaustuvės darbų katalogas: Alexis Merle du Bourg et Mickaël Szanto, „A. Bonenfant excudit. Une firme d'édition d'estampes flamandes à Paris sous Louis XIII“, *Revue de l'Art* 131/1 (2000): 25–46.

51 Už pagalbą atrandant šį graviūrų ciklą dėkoju dr. Pawełui Drabarczykui iš Kardinolo Stefano Višinskio universiteto Varšuvoje Meno istorijos instituto (Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie). Žr. Project on the Engraved Sources of Spanish Colonial Art (PESSCA), <https://colonialart.org/archives/subjects/saints/individual-saints/augustine-of-hippo#c250a-270b>. Graviūrų ciklas reprodukuotas kataloge: Jeanne Courcelle et Pierre Courcelle, *Iconographie de Saint Augustin*, Vol. 3, *Les Cycles du XVIe et du XVIIe Siècle* (Paris: Études Augustiniennes, 1972), il. XXX–LIII.

52 *Iconographia magni patris Aurelii Augustini...* (Antverpiae, 1624). Vienas iš egzempliorių saugomas Vienos Albertinos muziejuje, Inv. nr. H/I/49/71–80, [https://sammlungenonline.albertina.at/?query=search=/record/objectnumbersearch=\[H/I/49/71\]&showtype=record#/query/43742765-2719-4d4f-af05-d57c2b4b17a3](https://sammlungenonline.albertina.at/?query=search=/record/objectnumbersearch=[H/I/49/71]&showtype=record#/query/43742765-2719-4d4f-af05-d57c2b4b17a3).

Dycku, graviūromis reprodukuojant jų kūrinius. Bolswerto ciklas tapo vienu svarbiausiu ikonografiniu pirmavaizdžiu šv. Augustino gyvenimo ciklą naratyviniams atvaizdams⁵³.

Kaip ir abu pirmavaizdžiai, Kauno arkivyskupijos muziejaus ciklo paveikslai buvo numeruoti arabiškais skaičiais apačioje dešinėje. Tačiau paveikslų ir graviūrų numeracija nesutampa – tai rodo, kad tapant paveikslus dailininkas atsirinko tik kai kurias, jo nuomone – svarbiausias scenas. Muziejuje esantys kūriniai sunumeruoti kaip nr. 2, 3, 8 ir 10. Kadangi nr. 10 vaizduojama šv. Augustino šlovė danguje, greičiausiai jis ir buvo paskutinis, tad ciklą iš viso sudarė 10 paveikslų. Dar vieną paveikslą iš ciklo – nr. 7 – pavyko 2007 m. atrasti pas privatų asmenį. Tuometinis Kauno Antano Martinaičio dailės mokyklos direktorius Žygimantas Šarakauskas jį įsigijo iš nepažįstamo asmens apie 2004 metus. Didžiosios aulos archyvinėse nuotraukose užfiksuotą paveikslų ciklą sugretinus su grafiniais pirmavaizdžiais, pavyko identifikuoti ir likusias dingusias ciklo scenas (išskyrus nr. 9). Viso paveikslų ciklo ikonografija nuosekliai nagrinėjama kitame skyriuje.

Paveikslų ciklo *Šv. Augustino gyvenimas* ikonografija

Šv. Augustinas (354–430) – vienas iš keturių didžiųjų Vakarų Bažnyčios tėvų ir mokytojų, įtakingiausias krikščionybės teologas, parašęs tiek „knygų ir traktatų, kad niekas nepajėgtų tiek nei parašyti, nei perskaityti, nei suskaičiuoti.“⁵⁴ Žymiausi jo veikalai – *Apie Dievo valstybę*, *Apie Trejybę*, *Išpažinimai*.

Paveikslų ciklas vaizduoja šv. Augustino dvasinio gyvenimo dešimt svarbiausių įvykių: nuo jo atsivertimo į ortodoksinę krikščionybę iki pašlovinimo danguje. Pavadinimai paveikslams suteikti publikacijos autorės, koncentruojantis į vaizduojamos scenos esmę. Kadangi po paveikslais tekstai išlikę tik fragmentiškai, jie rekonstruoti remiantis Bonenfant'o ir Bolswerto graviūromis.

Kaip ir grafiniuose pirmavaizdžiuose, paveikslų cikle iš karto po scena yra jos apibūdinimas lotynų kalba, sutrumpintai ir perfrazuojant pateikti

53 P.vz., pagal šį graviūrų ciklą taip pat nutapytas sienų tapybos ciklas Italijoje, Fano Šv. Augustino augustinų konvento kluatre (dail. Giulio Cesare Begni, 1640). <https://catalogo.beniculturali.it/detail/HistoricOrArtisticProperty/1100261519-1>

54 Jokūbas Voraginetis, *Aukso legenda, arba Šventųjų skaitiniai. Antra knyga*, vertė Veronika Gerliakienė, Nijolė Klingaitė-Dasevičienė, Sigitas Narbutas, Vaidilė Stalioraitytė, Tomas Veteikis (Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008), 216.

svarbiausi šv. Augustino dvasinio gyvenimo įvykiai. Įrašo gale mažesnėmis raidėmis nurodytas cituojamo teksto šaltinis. Graviūras įkvėpė įvairūs šv. Augustino gyvenimo šaltiniai: 397–400 m. paties šv. Augustino parašyti *Išpažinimai* (paveiksluose *Conf. – Confessiones*)⁵⁵, jo mokinio ir draugo, Kalamos vyskupo šv. Posidijaus netrukus po Augustino mirties surašyta jo pirmoji biografija *Augustino gyvenimas* (*Possid., Possidius*), taip pat Jokūbo Voraginiečio *Aukso legenda* (*Iac. de. Vorag., Jacobus de Voragine*) etc. Vaizduojamas scenas perprasti ir interpretuoti labai pagelbėjo šių šaltinių vertimai į lietuvių kalbą, taip pat juos lydintys komentarai⁵⁶.

Nr. 1. AUGUSTINO KRIKŠTAS [8 il.]

Kauno metropolijos kunigų seminarija, Inv. nr. 1447, dingęs.

*Vbi tempus aduenit, quo nomen eum dare oportebat, Mediolanum veniens baptizatur ab Antiflīte AMBROSIO vnā cum Alipio / et filio Adeodato: primumque caelestis Hymnus Te Deum laudamus Numinis afflatu cōcinitur. Lib. 9. Conf. c. 6.*⁵⁷
„Atėjus laikui, kai jam reikėjo duoti vardą, atvykęs į Milaną vyskupo AMBRAZIEJAUS pakrikštijamas kartu su Alypijumi ir sūnumi Adeodatu. Pirmą kartą Dievo įkvėpimu sugiedamas dangiškasis himnas „Tave, Dieve, garbinam.“ Išpažinimai, 9 knyga, 6 skyrius.“

Augustinas gimė 354 m. Tagastėje, Alžyre, pagonio Patricijaus ir uolios krikščionės, būsimos šventosios Monikos šeimoje. Po audringos jaunystės ir dvasinės sumaišties intelektualinės paieškos atvedė Augustiną į Milaną – tuometinę Vakarų Romos imperijos sostinę, kur įvyko jo atsiverimas į krikščionybę. Paveikslų serijoje sąmoningai praleidžiami Augustino

55 Augustino *Išpažinimai* viduramžiais buvo suskirstyti tik į XIII knygų. Lotyniški skyrelių numeriai atsirado tik pirmuosiuose leidimuose XV a. pab. – XVI a. pr. Tuo tarpu arabiški paragrafų numeriai pirmąkart įvesti tik XVII a. antroje pusėje, šv. Mauro benediktinų Augustino raštų leidime. Žr. Aurelijus Augustinas, *Išpažinimai*. Posidijus, *Augustino gyvenimas*, vertė Eugenija Ulčinaitė, Vaidilė Stalioraitytė, Tomas Vaičiulis (Vilnius: Aidai, 2004), 8. Graviūrų ir paveikslų ciklo nr. 3 nurodyti *Išpažinimo* knygų ir skyrelių, bet ne paragrafų numeriai, vadinasi, naudotasi dar XV a. pab. – XVII a. pirmos pusės teksto šaltiniu. Tai ir patvirtino atrasti XVII a. pirmos pusės grafiniai pirmavaizdžiai.

56 Augustinas, *Išpažinimai*. Posidijus, *Augustino gyvenimas*; Voraginetis, *Aukso legenda*.

57 Nuoširdžiai dėkoju doc. dr. Liudui Jovaišai už įrašų vertimus ir redagavimą. Atkreiptinas dėmesys, kad lietuviškai jau paskelbtų tekstų vertimas šio vertėjo vietomis koreguotas, siekiant maksimalaus minties tikslumo.

8. Antoine Bonenfant, Augustino krikštas, 1635–1637, graviūra, Project on the Engraved Sources of Spanish Colonial Art (PESSCA), <https://colonialart.org/archives/subjects/saints/individual-saints/augustine-of-hippo#c250a-270b>

Antoine Bonenfant, Baptism of Augustine, 1635–1637, engraving

jaunystės paklydimai ir ciklas pradedamas krikštu – svarbiausiu įvykiu kiekvieno krikščionio gyvenime Kristuje. Krikščioniškas „vardas jam duotas“ 387 m. balandžio 24 d., per Velykas, Didžiojo šeštadienio naktį, Augustinui būnant trisdešimt trejų⁵⁸. Žinoma, kad krikšto apeigos įvyko prie Milano Šv. Teklės bazilikos buvusioje aštuoniakampėje krikštykloje – baptisterijoje, kurios sienas ir šiandien galima apžiūrėti greta Milano katedros esančiuose požemiuose⁵⁹. Tuo tarpu paveiksle vaizduojama scena vyksta Milano bažnyčios viduje, aplink krikštyklą, už kurios stovintis šv. vyskupas

58 Posidijus, *Augustino gyvenimas*, 440. Voraginietis nurodo, kad Augustinui buvo 30 metų. Voraginietis, *Aukso legenda*, 187.

59 [RK], „Šv. Augustinas ir Pavija“, *Vatican News*, 2020 04 25, <https://www.vaticannews.va/lt/baznycia/news/2020-04/sv-augustinas-ir-pavija.html>.

Ambraziejus delnu pila vandenį nuolankiai klūpančiam Augustinui ant galvos. Už jo klūpo jo penkiolikmetis sūnus Adeodatas ir geriausias draugas, „širdies brolis“ Alypijus. Juos apsupę patarnautojai baltomis kamžomis, laikantys apeigyną, Kristaus šviesą simbolizuojančias žvakes ir vyskupo lazdą. Scenos gilumoje, už vyskupo, galima atpažinti Augustino motiną šv. Moniką. Voraginetis nurodo, kad Augustino krikštas buvo iš dalies Ambraziejaus pamokslų, iš dalies jo motinos nuopelnas⁶⁰, dėl jos karštų ir nepaliaujamų maldų įvyko jo atsivertimas.

Antrąją teksto dalį apie giedojimą taip pat paaiškina Voraginetis: po krikšto „Ambraziejus giedojo ‚Tave, Dieve, garbinam‘, o Augustinas atitarė ‚Tave, Viešpatie, išpažįtam‘. Šitaip pakaitomis giedant, jie šį himną sukūrė ir giedojo iki pat pabaigos <...>. Kai kuriose senose knygosė jis vadinas Ambraziejaus ir Augustino sukurta giesmė.“⁶¹ Viduramžių liturgijoje šis iškilmingas šlovinimo himnas giedamas Aušrinės liturginės valandos pabaigoje. Pats Augustinas taip aprašo bažnytinio giedojimo sukeltus išgyvenimus: „Aš neįstengiau atsivalgyti tomis dienomis stebėtinės saldybės, mąstydamas apie tavo sumanymo, kaip išganyti žmonių giminę, gilumą. Kiek verkiau, girdėdamas tavo himnus ir giesmes, smarkiai sukrėstas saldžiai skambančių tavo bažnyčioje balsų! Tie balsai sruvo į mano ausis, tiesa sunkėsi į mano širdį, ir dėl to kilo dievobaimingi jausmai, tekėjo ašaros, ir gera man buvo su jomis. Visai neseniai Milano bažnyčia buvo pradėjusi taikyti tokį paguodos ir paragavimo būdą liturgijoje.“⁶² Mat būtent vyskupo Ambraziejaus iniciatyva Milano bažnyčioje liturgijos metu būdavo giedamas vadinamasis ambraziejiškasis choralas⁶³, taikant „tokį paguodos ir paragavimo būdą liturgijoje, broliams su dideliu įkarščiu sutartinai giedant balsais ir širdimi.“⁶⁴ Tačiau dėl šio giedojimo šv. Ambraziejus buvo persekiojamas tuometinio mažamečio imperatoriaus Valentiniano Jaunesniojo motinos Justinos, paveiktos arijoniškosios krikščionybės. Šie persekiojimai dar labiau suvienijo krikščionių bendruomenę, „tada buvo nuspręsta Rytų

60 Voraginetis, *Aukso legenda*, 187.

61 Ibid., 187–188; Danutė Kalavinskaitė, „Te Deum“, in *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, <https://www.vle.lt/straipsnis/te-deum/>.

62 Voraginetis, *Aukso legenda*, 188.

63 Ambraziejiškasis choralas – vienbalsio liturginio giedojimo rūšis, susiformavusi Milane ir jo apylinkėse dėl šv. Ambraziejaus įtakos. Jonas Vilimas, „Ambraziejiškasis choralas“, in *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, <https://www.vle.lt/straipsnis/ambraziejiskasis-choralas/>.

64 Augustinas, *Išpažinimai*, kn. IX, sk. 7. 15, 196.

9. Nr. 2. Augustino įvilktuvės. Vizija Ostijoje,
XIX a. 8–9 deš., drobė, aliejus, KAM, BMt 213,
Tomo Ručio nuotrauka, 2017

No. 2. Clothing of Augustine. Vision in Ostia,
1870s–1880s, oil on canvas, photo by Tomas
Ručys, 2017

kraštų papročiu giedoti himnus ir psalmes, idant tauta neišsikovėptų apimta atgrasaus liūdesio, ir nuo to laiko šis paprotys išsaugotas iki šiandien ir juo seka daugybė, [ne], beveik visos tavo kaimenės ir likusiuose pasaulio kraštuose.“⁶⁵ Taigi Augustino krikštas tapo ne tik jo asmeninio virsmo, bet kartu ir bažnytinio giedojimo esminiu pokyčiu.

Nr. 2. AUGUSTINO ĮVILKTUVĖS. VIZIJA OSTIJOJE [9 il.]

Kauno metropolijos kunigų seminarija, Inv. nr. 1448, pop. lapas (BMM arba RDM), KAM, BMt 213, drobė, aliejus, 54,5 × 70.

Lauacro salutari suscepto, AVGVSTINVS spem omnem quam habebat in sæculo dereliquit; / mox nigro indutus cucullo, a Simpliciano pelliceâ zonâ præcingitur, Deiquē feruus nuncupatur. Possid. c. 2. et Amb. ferm. de Baptismo.

„Atlikęs išganingą apsiprausimą, AUGUSTINAS atsisakė bet kokios su pasauliu susijusios vilties; netrukus apsilvilkęs juodą abitą, Simplicijono sujuosiamas odiniu diržu ir pavadinamas Dievo tarnu. Posidijus, 2 skyrius, ir Ambraziejus, Pamokslas apie krikštą.“

Antrasis ciklo paveikslas įvaizdina net tris svarbias scenas, bet lotyniškas tekstas aptaria tik pirmąją. Netrukus po krikšto („išganingo apsiprausimo“) Augustinas „atsiakė bet kokios su pasauliu susijusios vilties ir jau nebesiekė nei žmonos, nei kraujo sūnų, nei turto, nei pasaulio garbės, tačiau pasiryžo su savaisiais tarnauti Dievui, trokšdamas gyventi toje mažoje kaimenėje ir būti iš jos“⁶⁶, tai yra atsidėti Dievo tarnystei ir vienuoliškam bendruomeniniam gyvenimui. Puošnios patalpos viduje, pirmame plane vaizduojamos Augustino įvilktuvės. Augustinas klūpo, išskleidęs rankas kaip Nukryžiuotasis, jis jau vilki juodu vienuolio abitu, kurį kunigas Simplicijonas⁶⁷ sujuosia odiniu diržu. Kairėje stovintis kitas vienuolis laiko paruošęs juodą apsiaustą. Visą šią sceną stebi ir laimina dešinėje pusėje nutapytas vyskupas šv. Ambraziejus (?), diskutuojantis su dviem pasauliečiais prabangiais drabužiais.

Antroje scenoje vaizduojamas priešais Dievo Motinos su Kūdi-kiu paveikslą altoriuje besimeldžiantis vyras pasaulietiniais drabužiais, savo karštas maldas nukreipęs į Nukryžiuotąjį altoriaus kryžiuje. Šios scenos prasmė lieka neaiški.

Paveikslų gilumoje regime trečiąją sceną, detalai aprašytą *Išpažinimuose*, įvardijamą kaip vizija Ostijoje. Ostija prie Tiberio – Italijoje, Romos pašonėje esantis uostamiestis, klestėjęs Augustino laikais, iš kurio laivai išplaukdavo į Afriką. „Tai buvo Tiberio Ostijoje, kur pasišalinę nuo minių po ilgo ir varginančio kelio sėmėmės jėgų kelionei laivu.“ „Pasilikę vieni prie kažkokio lango“, motina ir sūnus maloniai šnekučiavosi apie amžinąjį šventųjų gyvenimą. Dangiškojo gyvenimo viziją apibūdinęs evangelisto Mato žodžiais „Eikš į savo šeimininko džiaugsmą“ (Mt 25, 21), Augustinas išgirdo motinos atsakymą: „Sūnau, <...> manęs šiame gyvenime nebedžiugina

66 Posidijus, *Augustino gyvenimas*, sk. II, 387.

67 Šv. Simplicijonas (apie 320–400/401) turėjo lemiamos įtakos Augustino intelektualiniam atsivertimui – jis buvo Šventojo Rašto žinovas, mokė patį Ambraziejų, o po jo mirties tapo Milano vyskupu. Augustino ir Simplicijono susitikimas įvyko 386 m. ir aprašytas *Išpažinimuose* (VIII. 2 sk.). Augustinas jam dedikavo dvi savo knygas apie predestinaciją *De Diversis Quaestionibus ad Simplicianum*. „Simplician“, in *Wikipedia*, <https://en.wikipedia.org/wiki/Simplician>.

10. Nr. 3. Monikos mirtis, XIX a. 8–9 deš.,
drobė, aliejus, KAM, BMt 214, Tomo Ručio
nuotrauka, 2018

No. 3. Monica's Death, 1870s–1880s, oil on
canvas, photo by Tomas Ručys, 2018

niekas. <...> Buvo viena priežastis, dėl kurios troškau šiek tiek užsibūti šiame gyvenime: pirma nei mirsiu, pamatyti tave krikščionių kataliką. Mano Dievas davė man gausiau: matau, kad tu, paniekinęs žemišką laimę, tapai jo tarnu.⁶⁸ Taigi vizija Ostijoje jungia ankstesnį ir paskesnį paveikslą į nuoseklią seką: visą gyvenimą meldusi Dievą už sūnų, Monika buvo gausiai apdovanota ne tik jo atsivertimu į krikščionybę, bet ir tarnystė Dievui, o galiausiai – amžinuoju džiaugsmu ir bendryste danguje.

Nr. 3. MONIKOS MIRTIS [10 il.]

Kauno metropolijos kunigų seminarija, Inv. nr. 1449, pop. lapas (BMM arba RDM), KAM, BMt 214, drobė, aliejus, 54 × 70.

68 Augustinas, *Išpažinimai*, kn. IX, sk. X–XI, 23–28, 203–207.

Cum eſset AVGVSTINVS apud Oſtia[m] Tyberina[m] in Africā rediturus, pia mater eius MONICA defuncta eſt, / tum Euodio psalterium aperiente, cum ſocijs exequias cantando plorat, et plorando cantat. Lib. 9. Conf. c. 8. et 12.

A. Bon. excū Aue[c] privilege du Roy. / No:3.

„Kai AUGUSTINAS buvo begrižtas į Afriką, Tiberio Ostijoje mirė pamaldžioji jo motina MONIKA. Tada Evodijui atvertus psalmyną, [Augustinas] su broliais laidotuvių giesmes giedodamas verkia ir verkdamas gieda. Išpažinimai, 9 knyga, 8 ir 12 skyriai.“

Ši scena – tarsi ankstesniosios tęsinys. Nepraėjus nė penkioms dienoms po sūnaus ir motinos pranašingo pokalbio Tiberio Ostijoje, Monika atgulė kamuojuama karštinės, o devintąją ligos dieną mirė. Tai įvyko 387 m., „penkiasdešimt šeštaisiais savo ir trisdešimt trečiaisiais mano gyvenimo metais.“⁶⁹

Augustino ryšys su motina Monika buvo ypatingas – už savo dvasinį kelią jis labiausiai jautėsi dėkingas jai: „nepraleisiu nepapasakojęs viso to, ką mano siela pagimdo tavo tarnaitės atžvilgiu, tos tarnaitės, kuri mane pagimdė ir kūnu, idant aš gimčiau šiai laikinai šviesai, ir širdimi, idant gimčiau amžinajai šviesai.“⁷⁰ „Mano motina – moteris išore, vyras tikėjimu, senutė dvasios ramybe, motina meile ir krikščionė maldingumu!“⁷¹ „Buvo užauginusi savo vaikus, gimdžiusi juos tiek kartų, kiek buvo mačiusi, kad jie tolsta nuo tavęs. Galiausiai mumis <...> visais, <...> kurie, prieš jai užmiegant, gavę krikšto malonę gyvenome suvienyti tavyje, ji rūpinosi taip, tarsi būtų pagimdžiusi mus visus, ir tarnavo visiems taip, tarsi visų mūsų būtų buvusi pagimdyta.“⁷² Todėl giedodami ją apraudojo ne tik Augustinas, bet ir jo broliai Kristuje.

Matome Moniką, vienuolės drabužiais gulinčią ligos patalę, apsikabinusią krucifiksą. Iš prasivėrusio dangaus angelai jai siunčia spindulius su žodžiais *Jesus, Jefsus* (!), gretimais ant stalelio atverstas Dievo žodis ir dega Kristų simbolizuojanti žvakė. Pirmame plane – aureole išskirtas Augustinas, kuris iš atverstos knygos kartu su lovūgalyje suklupusiais broliais „laidotuvių giesmes giedodamas verkia ir verkdamas gieda.“ Išgyvendamas begalinį liūdesį ir sielvartą, Augustinas jį tramdė, skirtingai nuo sūnaus Adeodato, tad Evodijaus pradėta giesmė leido jam išreikšti savo skausmą.

69 Ibid., sk. XI. 28, 207.

70 Ibid., sk. VIII, 198.

71 Ibid., kn. I, sk. IV. 8, 109.

72 Ibid., kn. IX, sk. IX. 22, 203.

Iš ankstesnio paveikslo atsikartojantis vaizdas pro langą su jūra, kalnais ir audros blaškomu laiveliu yra nuoroda į laukiančią kelionę ne tik į Afriką, bet ir į Amžinąjį uostą, o tuo pačiu – Augustino vidinius išgyvenimus. Jei ankstesniame paveiksle, kalbantis su motina apie amžinąjį gyvenimą, jie ramūs ir giedri, tai šiame, išgyvenant praradimo skausmą, – audringi, liūdni ir „sudrumsti“. Kaip prisipažįsta Augustinas, „ji nei mirė nelaimingai, nei mirė visiškai. <...> Taigi kas buvo tai, ką man viduje labai skaudėjo, jei ne šviežia žaizda, atsiradusi staiga sulaužius saldiausią ir brangiausią įprotį gyventi drauge?“⁷³ Augustinui skauda prarasti motiną, nors iš esmės Monikos mirtį galima laikyti krikščioniškos „gerosios mirties“ pavyzdžiu – mirti santarvėje su savimi, žmonėmis ir Dievu. Beje, šią lango paralelę paveikslų ciklo tapytojas išryškino savarankiškai, nes graviūrose ji visai neakcentuota, be to, graviūrų cikle tarp jų įsiterpia dar viena scena, todėl scenų sugretinimas ne toks akivaizdus.

Nr. 4. AUGUSTINAS PLAUNA JĖZUI KAIP PILIGRIMUI KOJAS [11 il.]

Kauno metropolijos kunigų seminarija, Inv. nr. 1450, dingęs.

Ad interiora deferti fecedens Christum hospitio fuscipit: pedes lauat, et audit: AUGUSTINE, FILIVM DEI HODIE IN CARNE VIDERE MERVISTI; TIBI COMMENDO ECCLESIAM MEAM. S. Prosper, et alij.

„Į savo vidinę dykumą pasitraukęs, priima Kristų kaip svečią: plauna kojas ir girdi: AUGUSTINAI, ŠIANDIEN NUSIPELNEI IŠVYSTI ĮSIKŪNIJUSĮ DIEVO SŪNŲ; TAU PAVEDU SAVO BAŽNYČIĄ. Šv. Prosperas ir kiti.“

Ketvirtajame ciklo paveiksle remiamasi Augustino pasekėjo šv. Prospero Akvitaniečio (apie 390 – apie 455) ir kitais nenurodytais šaltiniais. Nors Prosperas nebuvo gyvai susitikęs su Augustinu, jie susirašinėjo, po jo mirties Prosperas paskelbė jūdviejų laiškus, gindamas Augustino mokymą parašė tris veikalus *Pro Augustino responsiones*, todėl laikomas pirmuoju šv. Augustino doktrinos sekėju. Dar vienas Prospero nuopelnas – jis pirmasis pratęsė šv. Jeronimo pradėtą rašyti visuotinę istoriją *Chronicon* (*Temporum liber*), papildydamas ją 425–455 m. laikotarpiu⁷⁴.

73 Ibid., sk. XII. 29–30, 207.

74 F. J. Bacchus, „Tiro Prosper of Aquitaine“, in *The Catholic Encyclopedia* (New York: Robert Appleton Company, 1911), New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/12487a.htm>; „Prosper of Aquitaine“, in *Wikipedia*, https://en.wikipedia.org/wiki/Prosper_of_Aquitaine.

11. Schelte Adamsz Bolswert, *Augustinas plauna Jėzui kaip piligrimui kojas*, graviūra, in *Iconographia magni patris Aurelii Augustini...*, Antverpenas, 1624, Vienos Albertinos muziejus, Inv. nr. H/1/49/74

Schelte Adamsz Bolswert, *Augustine Washes the Feet of Christ the Pilgrim*, 1624, engraving

Paveiksle buvo vaizduojamas vienas iš Augustino gyvenimo stebuklų. Kaip atskleidžia inskripcija ir graviūrų atvaizdas, kartą atsiskyręs savo vienutėje Augustinas buvo pagerbtas paties Kristaus apsilankymu. Nuolankiai plaudamas piligrimo drabužiais vilkinčiam Kristui kojas, jis išgirsta, kad Dievas paveda Augustinui savo Bažnyčią. Atvaizdo dešinėje vaizduojami kiti tėvai atsiskyrėliai prie savo namelių miškingoje vietovėje, net neįtariantys apie visai gretimais vykstantį stebuklą.

Toliau dailininkas praleidžia daug svarbių Augustino žemiškojo ir dvasinio gyvenimo įvykių, pavyzdžiui, jo išventinimą Hipono vyskupu 396 m., Švč. Trejybės paslapties ir Dievo meilės strėlė pervertos liepsnojančios širdies vizijas, penktojoje scenoje įamžindamas jo mirtį.

Nr. 5. *AUGUSTINO MIRTIS* [12 il.]

Kauno metropolijos kunigų seminarija, Inv. nr. 1451, dingęs.

Septuagesimo sexto ætatis anno, voti sui compos factus AVGVSTINVS, membris omnibus incolumis, adstantibus et orantibus fratribus, obdormiuit cum patribus suis. Poffid. c. 31.

12. Schelte Adamsz Bolswert,
Augustino mirtis, 1624, graviūra,
Vienos Albertinos muziejus,
Inv. nr. H/1/49/78

Schelte Adamsz Bolswert,
Augustine's Death, 1624,
engraving

„Septyniasdešimt šeštaisiais gyvenimo metais, pasiekęs savo troškimus AUGUSTINAS, visiems kūno nariams esant sveikiems, stovint ir besimeldžiant broliams, „užmigo su savo tėvais“. Posidijus, 31 skyrius.“

Vaizduojamo paveikslo esmė atsiskleidžia skaitant Posidijaus *Augustino gyvenimas* 31 skyrių. Augustinas „buvo pratęs mums bičiuliškuose pokalbiuose sakyti, kad gavę krikštą net ir pagarsėję krikščionys ir vyskupai neturėtų pasitraukti iš kūno be vertos ir tinkamos atgailos.“⁷⁵ Todėl, jau gulėdamas mirties patale, liepė jam perrašyti Dovydo psalmes apie atgailą⁷⁶ ir pakabinti ant sienos prie lovos, kurias nuolatos atgailaudamas skaitė ir gausiai verkė. O kad niekas netrukdytų jo susikaupimui maldoje, paskutiniąsias dešimt dienų nurodė niekam pas jį nevaikščioti, tik gydytojui ir atnešant maistą. „Visiems jo kūno nariams esant sveikiems, regai ir klausai išlikus nepaliestai bei mums stovint šalia, žiūrint į jį ir kartu besimeldžiant, jis, kaip yra parašyta, užmigo su savo tėvais, sulaukęs gilios senatvės“⁷⁷, kaip ir pats karalius Dovydas. Augustinas mirė 430 m. rugpjūčio 28 d., vandalų valdovui Geizerichui laikant apgultyje Hipono miestą. Savo pavyzdžiu jis parodė tobulą krikščionišką atgailą, susitaikymą su Dievu ir, kaip ir jo šventoji motina, – gerosios mirties pavyzdį. Kad būtent toks būdas Dievui priimtinas,

75 Posidijus, *Augustino gyvenimas*, sk. XXXI, 435.

76 Tai Ps 6, 31, 37, 50, 101, 129, 142. Žr. Posidijus, *Augustino gyvenimas*, 466, 296 nuoroda.

77 Ibid., sk. XXXI, 435.

13. Schelte Adamsz Bolswert,
Augustino laidotuvės, 1624,
graviūra, Vienos Albertinos
muziejus, Inv. nr. H/I/49/78

Schelte Adamsz Bolswert,
Augustine's Funeral, 1624,
engraving

rodo iš prasivėrusio dangaus su cherubinais Augustino link sklindantys spinduliai, nušviečiantys jo sielai kelią.

Nr. 6. *AUGUSTINO LAIDOTUVĖS* [13 il.]

Kauno metropolijos kunigų seminarija, Inv. nr. 1452, dingęs.

Animâ beatissimâ in cælum transmissâ, corpus non sine vberissimis suorū lacrymis, totiusque vrbis et orbis luctu, incruento pro more sacrificio oblato, in basilica cathedrali D. Stephano sacra, terræ redditur. Possid. c. 31.

„Palaimintajai sielai į dangų iškeliavus, kūnas gausiausiomis saviškių ašaromis, visam miestui ir pasauliui gedint, kaip įprasta, paaukojus nekrviną auką, grąžinamas žemei šv. Steponui pašvęstoje katedros bazilikoje. Posidijus, 31 skyrius.“

Tiesą sakant, Posidijus apie Augustino laidotuves kalba itin trumpai: „Mums esant prie velionio, buvo atnašauta auka Dievui už jo kūno palaidojimą, ir jis buvo palaidotas.“⁷⁸ Tuo tarpu iš įrašo po atvaizdu paaiškėja daug kitų dalykų: kad Augustinas buvo gausiai apraudotas, „visam miestui ir pasauliui gedint“, taip pat – kad buvo palaidotas žemėje („žemei grąžintas“, o ne sudegintas) Hipono Šv. Stepono katedros bazilikoje. Todėl matome

Augustino kūną nešamą per miestą gausingoje procesijoje, lydint aukštiesiems dvasininkams, broliams vienuoliams ir paprastiems mirtingiesiems, procesijai vinguriuojant link centrinio kupolinio pastato paveikslo viršutiniame dešiniajame kampe. Rašančiajam, matyt, buvo svarbu akcentuoti ne tik visuotinį gedulą, bet ir Augustino palaikų būklės ir palaidojimo būdo klausimą, kuris taps aktualus jo relikvijų pagerbimo istorijoje, vaizduojamoje tolesniuose ciklo paveiksluose.

Be to, atkreiptinas dėmesys į pasakymą „miestui ir pasauliui“. Voraginietis nurodo, kad pats „vardas „Augustinas“ kilęs iš žodžių *augeo*, *akstin* (šis žodis reiškia „miestas“) ir *ana*, tai yra „aukštyr“. Iš čia Augustinas – tas, kuris stato dangiškąjį miestą. Apie jį giedama: „Jis padeda plėsti miestą ir t. t.“ Apie šį miestą jis pats kalba vienuoliktoje veikalo *Apie Dievo valstybę* knygoje: „Šventajame mieste yra ir kilmė, ir žinios, ir palaima“, kurios visos atkeliauja iš Viešpaties⁷⁹.

Nr. 7. AUGUSTINO STEBUKLAI [14 il.]

Kauno metropolijos kunigų seminarija, [Inv. nr. 1453]⁸⁰, privati kolekcija.

Ex morbo triennali affixus lecto Antistes quidam, et in carcere sitibundus adolescens, alijque quadraginta peregrini apparentis sibi AVGVSTINI experiuntur auxilium. Iac. de. Vorag.

„Vienas ligos trejus metus prie lovos prikaustytas aukštas dvasininkas, ir kalėjime trokštantis jaunuolis, ir keturiasdešimt kitų piligrimų patiria jiems pasirodžiusio AUGUSTINO pagalbą. Jokūbas Voraginietis.“

Šventu gyvenimu pasižymėjusių asmenų kanonizavimo procese ypač svarbūs yra po jų mirties įvykę ir patvirtinti stebuklai. Todėl septintajame ciklo atvaizde, kuris atrastas privačioje kolekcijoje, vaizduojami net trys pomirtiniai Augustino stebuklai, turėję paliudyti apie jo šventumą ir gebėjimą savo sielos apsireiškimu ir veikla keisti gyvųjų būtį. Remtasi Voraginiečio *Aukso legenda*. Stebuklus iliustruojančios scenos išdėstytos viena už kitos, tarsi vykėtų trijuose gretimai esančiuose pastatuose, juos jungia

79 Voraginietis, *Aukso legenda*, 182.

80 Čia ir toliau laužtiniuose skliaustuose nurodytas hipotetiškai nustatytas Kauno metropolijos kunigų seminarijos inventorinis numeris.

14. Nr. 7. Augustino stebuklai, XIX a. 8–9 deš.,
drobė, aliejus, Privati kolekcija, Žygimanto
Šarakausko nuotrauka, 2021

No. 7. Augustine's Miracles, 1870s–1880s, oil on
canvas, private collection, photo by Žygiman-
tas Šarakauskas, 2021

juodu augustinų abitu ir vyskupo regalijomis – mitra ir pastoralu, taip pat šventojo aureole išskirtas šventasis Augustinas.

Pirmojoje scenoje vaizduojamas stebuklas, kai „vienos bažnyčios kanauninką, labai atsidavusį šventajam Augustinui, trejus metus kankino tokia baisi negalia, kad jis jau nebegalėjo pakilti iš lovos. Artėjant šventojo Augustino šventei, <...>, kanauninkas ėmė šventajam su didžiausiu užsidegimu melstis. Jam pasirodė Augustinas, apsirengęs baltais drabužiais, ir, tris kartus ištardęs jo vardą, tarė: „Štai esu čia, tiek kartų tavo kviestas. Tuojau pat kelkis ir dalyvauk vakarinėse pamaldose mano garbei.“ – Kanauninkas atsikėlė, visiškai pasveikęs, įžengė, visiems apstulbus, į bažnyčią ir dievobaimingai atlikė Mišias.“⁸¹ Nors išlikusiame paveiksle Augustinas vaizduojamas juodais drabužiais⁸², tačiau visą jo kūną supa išsklaidytos šviesos aureolė, suteikianti jo figūrai nežemiško švytėjimo.

81 Voraginetis, *Aukso legenda*, 207.

82 Dailininkas galėjo sąmoningai vaizduoti ne baltą, bet juodą augustinų abitą, pabrėždamas skirtumą nuo „baltųjų augustinų“.

Antrojoje scenoje matome Augustiną, išsivedantį jaunuolį iš kalėjimo pilyje. „Kartą Malaspinos valdytojas laikė įkalinęs keletą Pavijos gyventojų. Jie buvo marinami troškuliu, kad iš jų galėtų išreikalauti kuo daugiau turtų“, todėl kai kurie besivaduodami mirtimi net buvo pradėję gerti savo šlapimą. „Tarp jų buvo vienas jaunuolis, kuris labai gerbė šventąjį Augustiną ir nuolat maldavo, kad šis jam padėtų. Taigi maždaug apie vidurnaktį Augustinas pasirodė minėtam jaunuoliui ir, paėmęs jį už rankos, nuvedė prie Gravalono upės. Vandenyje sudrėkinęs vynmedžio lapą, jis taip atvėsino jaunuoliui liežuvį, kad tas, gerdamas šlapimą, dėl to nebesijaudino, nes jautė nektaro skonį.“⁸³

Trečiasis stebuklas vaizduoja minią žmonių, suklupusių ratu apie iš bažnyčios išėjusį šventąjį. „Maždaug 912-ais Viešpaties metais daugiau nei keturiasdešimt labai pasiligojusių žmonių iš Vokietijos ir Prancūzijos keliaavo į Romą, kad aplankyti apaštalų kapus. <...> Kai jie pasiekė Kaną, esančią už trijų mylių nuo Pavijos, iš bažnyčios, pastatytos šventųjų Kozmo ir Damijono garbei, išėjo šventasis Augustinas, apsivilkęs vyskupo drabužiais; <...> šventasis tarė: „Keliaukite į Paviją ir pasiteiraukite apie Šventojo Petro vienuolyną, kuris dar vadinamas Aukso Dangumi, ir ten atrasite gailestingumą, kurio trokštate.“ <...> Kai keliauninkai nukeliavo į Paviją, <...>, sužinojo, kad ten ilsisi šventojo Augustino kūnas <...>. Iš štai ligonių kraujagyslės išsipūtė, sprogo, ir kraujas iš jų taip pylėsi, kad juo buvo apšlakstyta visa žemė nuo vienuolyno durų iki pat švento Augustino kapo. Kai jie pasiekė kapą, visi buvo visiškai pasveikę <...>. Nuo to laiko šventojo Augustino šlovė ėmė augti, ir prie jo kapo pradėjo plūsti daugybė sergančiųjų.“⁸⁴ Taigi šįkart Augustinas pats nukreipė tikinčiuosius savo gydančių relikvijų link.

Pastebėtina, kad tiek tapytame, tiek grafiniuose cikluose nesilaikyta chronologinio nuoseklumo, nes visi šie trys stebuklai įvyko jau po Augustino kanonizacijos (kanauninkas išgijo per jo bažnytinę šventę) ir po jo palaikų perkėlimo į Paviją, kuris pavaizduotas tik kitame, aštuntajame ciklo paveiksle.

83 Voraginetis, *Aukso legenda*, 206–207.

84 Voraginetis, *Aukso legenda*, 206–207.

15. Nr. 8. Augustino relikvijų perkėlimas, XIX a.
8–9 deš., drobė, aliejus, KAM, BMt 215, Tomo
Ručio nuotrauka, 2017

No. 8. Relocation of Augustine's Relics,
1870s–1880s, oil on canvas, photo by Tomas
Ručys, 2017

Nr. 8. AUGUSTINO RELIKVIJŲ PERKĖLIMAS [15 il.]

Kauno metropolijos kunigų seminarija, [Inv. nr. 1454], KAM, BMt 215.

S. corporis exuviae, primum quidem ex Africa in Sardiniam à D. Fulgentio Ruspe Epō, dein à Luitprando Longobardorum Rege ex ea insula Ticinum transferuntur. Eutrop. Sigeb. Oldrudus.

„Šventojo kūno palaikus pirma iš Afrikos į Sardiniją perkelia Ruspės vyskupas p. Fulgencijus, o tada langobardų karalius Liutprandas iš tos salos – į Ticiną. [Eutrop. Sigeb. Oldrudus?]“

Aštuntajame tapyto ciklo paveiksle vaizduojamas Augustino relikvijų perkėlimas iš Afrikos į Europą. Yra dvi hipotezės, kada tiksliai tai įvyko.

Pirmoji – kad 504 arba 507 m., kai vandalų karalius Trasamundas, valdęs ir Šiaurės Afrikos teritorijas, nenorėdamas lieti kraujo, jo remiamai arijonizmo doktrinai nepritariančius vyskopus, vienuolius, kunigus ir tikinčiuosius ištrėmė į savo valdomą Sardiniją. Šie išvykdami išsigabeno ir turėtas relikvijas, tarp jų – ir šv. Augustino. Pasak kitos hipotezės, tai įvyko šimtu metų vėliau, kai VII a. pirmoje pusėje Šiaurės Afrikoje prasidėjo karinė islamo ekspansija, todėl krikščionys emigravo į Sardiniją, išsigabendami ir relikvijas⁸⁵. Panašu, kad graviūros autorius rėmėsi pirmąja hipoteze, nurodydamas, kad Augustino palaikus į Sardiniją perkėlė Ruspės vyskupas Fulgencijus.

Bet kuriuo atveju, patiriant nuolatinės musulmonų atakas, palaikai ir Sardinijoje nebebuvo saugūs, todėl apie 720 m. langobardų karalius Liutprandas juos iš tos salos Ticino upe⁸⁶ perkėlė į Paviją. Būtent šį perkėlimą ir matome pavaizduotą paveiksle. Jo centre antrame plane – medinis karstas su Augustino relikvijomis, kurį neša vienuoliai augustinai ir pats langobardų karalius Liutprandas, atpažįstamas iš jo dėvimos šermuonėlių mantijos, prilaikomos pažo. Paveikslo pirmame plane – Liutprando dėdė Pavijos vyskupas Petras, o visa procesija su gausingu būriu raitelių, karių ir vienuolių vinguriuoja link miesto ant jūros kranto. Tai Genuja, į kurią palaikai iš Sardinijos buvo atplukdyti laivu, kad vėliau Ticino upe pasiektų Paviją⁸⁷. Genuja atpažįstama iš šio uostamiesčio simbolio – švyturio *La Lanterna*⁸⁸.

Šv. Augustino relikvijos atgulė Pavijos San Pietro in Ciel d'Oro (Šv. Petro Aukso Danguje) bažnyčioje – vienoje svarbiausių to meto Italijos šventovių. 1221 m. šia bažnyčia pavesta rūpintis Šv. Augustino regulinių kanauninkų ordinui, tačiau 1327 m. popiežius Jonas XXII bule *Veneranda Sanctorum Patrum* paskyrė ir Šv. Augustino eremitų ordino vienuolius šv. Augustino kapo globėjais⁸⁹. 1362 m. jo relikvijos patalpintos į gotikinį sarkofagą (vad. *Arca* – Arka), italų skulptoriaus Giovannio di Balduccio

85 [RK], „Šv. Augustinas ir Pavija“.

86 Ticinas (lot. *Ticinus*) – kairysis Pado (Po) upės intakas (it. *Ticina*, arba *Tessina*).

87 „Ciclo Agostino di Schelte“, in *Associazione Storico-Culturale S. Agostino*, <http://www.cassiciaco.it/navigazione/iconografia/cicli/seicento/bolswert/traslazione.html>.

88 Genujos uosto švyturys iki 1902 m. buvo aukščiausias pasaulyje, jo aukštis su kalva siekia 117 metrų. Pirmasis bokštas šioje vietoje iškilo dar 1128 m., dabartinės formos – 1543 m. Taigi graviūros sukūrimo laikotarpiu jis jau buvo Genujos miesto simboliu. „Genujos švyturys“, in *Wikipedia*, https://lt.wikipedia.org/wiki/Genujos_%C5%A1vyturys.

89 Sharon Dale, „A House divided: San Pietro in Ciel d'Oro in Pavia and the politics of Pope John XXII“, *Journal of Medieval History* 27 (2001): 43–65.

meistriškai iškaltą iš balto Kararos marmuro, dekoruotą bareljefais su skulptūromis ir šventojo gyvenimo scenomis.

Graviūrų ir paveikslų cikle neatsispindi vėlesnės šv. Augustino pa laikų klajonės. 1580-aisiais Pavijos San Pietro in Ciel d'Oro bažnyčioje vyko dideli pertvarkymai sekant Tridento susirinkimo nuostatomis, kurių metu šv. Augustino relikvijos pasimetė. Tačiau 1695 m. spalį keli darbininkai kriptos altoriuje aptiko marmurinę dėžutę su žmogaus kaulais ir kaukolės dalimi. Tarp šia šventove bendrai besirūpinusių augustinų eremitų ir regulinių kanauninkų kilo aršus ginčas – eremitai tvirtino, kad tai šv. Augustino relikvijos, o kanauninkai tai neigė. Galiausiai popiežiaus Benedikto XIII (1724–1730) pavedimu Pavijos vyskupas Pertusati 1728 m. patvirtino šv. Augustino relikvijų autentiškumą. Tačiau XVIII a. pabaigoje vienuoliai buvo išvaryti iš Pavijos San Pietro bažnyčios, ji ilgainiui apleista, todėl Arka su šv. Augustino relikvijomis perkelta į Pavijos katedrą. Pavijos San Pietro in Ciel d'Oro bažnyčios atstatymu susirūpinta tik XIX a. 8 deš., 1896 m. ji atšventinta, o 1900 m. į ją iškilmingai sugrąžinta Arka su šv. Augustino relikvijomis⁹⁰. Čia lieka tik spėlioti, kiek šios istorinės aplinkybės galėjo būti žinomos Rusijos imperijos valdžios panaikintiems augustinams eremitams Kaune ir ar jos galėjo turėti lemiamos įtakos šio paveikslų ciklo atsiradimui?

Nr. 9. ŠV. AUGUSTINO ŠALTINIS PAVIJOJE [neišlikęs] [16 il.]

Ticini in ecclesia D. Petri ad cælum aureum sacro corporis pignore depofito, perennis aquæ / scaturigo, in febrientium salutem et eloquentiæ Augustinianæ promanat indicium. Annal. Ticin. B. Iordan[us].

„Ticine [Pavijos] P. Petro Aukso Danguje bažnyčioje šventojo kūną padėjus, neišsenkantis vandens šaltinis, karščiuojančiųjų išgijimams ir Augustino iškaltai tęsiantis, tampa įrodymu. [Ticino analai. Pal. Jordanas?]

Negalima vienareikšmiškai pasakyti, ką vaizdavo ciklo paveikslas nr. 9, nes jis, kaip minėta, jau tarpukariu buvo dingęs, todėl Kauno metropolinės kunigų seminarijos inventorinis numeris jam nebuvo suteiktas. Graviūrų ciklas pateikia keturias galimybes, kas galėjo būti pavaizduota. Visos

90 „Arca di S. Agostino“, in *Lombardia Beni Culturali*, <https://www.lombardiabeniculturali.it/opere-arte/schede/PV300-00010/>; „San Pietro in Ciel d'Oro“, in *Wikipedia.org*, https://en.wikipedia.org/wiki/San_Pietro_in_Ciel_d%27Oro.

16. Schelte Adamsz Bolswert, *Pilgrimai plūsta prie Augustino kapo Pavijoje*, 1624, graviūra, Vienos Albertinos muziejus, Inv. nr. H/I/49/79

Schelte Adamsz Bolswert, *Pilgrims Pour to Augustine's Tomb in Pavia*, 1624, engraving

keturios scenos vaizdavo pomirtinius Augustino stebuklus: „Šv. Augustino šaltinis Pavijoje“, „Augustinas gelbsti į pavojų patekusį Mantujos kunigaikštį Pranciškų Gonzagą“, „Nesudegančių žvakių stebuklas Valensijoje“, „Augustinas išlaisvina Toledą nuo skėrių“. Visgi labiausiai tikėtina yra scena „Šv. Augustino šaltinis Pavijoje“, kadangi ji susijusi su stebuklais, patiriamais per Augustino relikvijų pagerbimą jų saugojimo vietoje Pavijos San Pietro in Ciel d'Oro bažnyčioje ir paveikslų cikle nuosekliai pratęstų ankstesnio atvaizdo pasakojimą.

Nr. 10. ŠV. AUGUSTINO ŠLOVĖ [17 il.]

Kauno metropolijos kunigų seminarija, [Inv. nr. 1455], KAM, BMt 216.

Testamentum moriens nullum fecit: sed clerum sufficientissimum et monasteria virorum ac mulierum continentium plena (vnde ordines numero fere 60. et Sanctorum cætus innumerabilis) Ecclesiæ dimisit. Poffid. c. 31.

[A. Bon. excu. Avec privilege du Roy.] / [No 10]

„Jis nesudarė jokio testamento, bet Bažnyčiai dovenojo didžiai pakankamą dvasininkų būrį ir susilaikančių vyrų bei moterų pilnus vienuolynus (iš čia kilo beveik 60 vienuolinių ordinų ir nesuskaitoma šventųjų minia). Posidijus, 31 skyrius.“

17. Nr. 10. Šv. Augustino šlovė, XIX a. 8–9 deš.,
drobė, aliejus, KAM, BMT 216, Tomo Ručio
nuotrauka, 2018

No. 10. *Glory of St. Augustine*, 1870s–1880s, oil
on canvas, photo by Tomas Ručys, 2018

Tekste tiesiogiai cituojamos įvairios Posidijaus 31 skyriaus vietos.

Šv. Augustino šlovės tema pirmą kartą pasirodo XV a. pradžioje Konstanco freskoje, kurioje jis vaizduojamas teikiantis regulą įvairiems ordinams ir kongregacijoms. Ji tampa itin populiari XVII a., kuris laikomas šv. Augustino ordinų aukso amžiumi. Atvaizde simboliškai perteikiama Augustino ir jo regula besivadovaujančių vienuolių šlovė danguje. Augustinas vaizduojamas stovintis, vilkintis juodu abitu, su pastoralu, po angelų prilaikoma vyskupo kapa gobiantis jo regula besivadovaujančius klūpančius vienuolius, šventuosius ir palaimintuosius. Augustino regula yra viena iš penkių pagrindinių regulų, kuriomis vadovavosi krikščionių vienuoliai iki XVII a. (greta šv. Pachomijaus, šv. Benedikto Nursiečio, šv. Bazilijaus Didžiojo ir šv. Pranciškaus Asyžiečio regulų). Šv. Augustino regulos laikosi ne tik plati

augustinų vienuolių šeima, sujungta į dvi pagrindines šakas: Šv. Augustino bendro gyvenimo regulinių kanauninkų (*Canonici Regulares*, *CanR[eg]* arba *CRSA*) ir Šv. Augustino eremitų ordiną (*Ordo Fratrum eremitarum Sancti Augustini*, *OESA*), bet taip pat ir dominikonai, bonifratrai etc⁹¹.

Dauguma klūpančių asmenų vaizduojami apibendrintai. Tarp jų išsiskiria keturi popiežiai su tiaromis. Šv. Petro įpėdiniais tapo net keturi reguliniai kanauninkai (*Can Reg*): Honorijus II (1124–1130), Inocentas II (1130–1143), Liucijus II (1144–1145), Adrijonas IV (1154–1159), vienas eremitų ordino (*OESA*) atstovas Eugenijus IV (1431–1447) ir vienas premonstratietis (*OPraem*) Grigalius VIII (1187). Graviūrų sukūrimo metu šv. Augustino pasekėjų atstovai tarp popiežių buvo antri pagal skaitlingumą po Šv. Benedikto ordino narių. Paveiksle taip pat nutapyti du raudonus kardinolo drabužius ir skrybėles dėvintys asmenys ir keturi – su vyskupų mitromis ir kapomis. Voraginetis mini, kad dar Augustinui gyvam esant iš jo suburtų „vienuolyno dvasininkų buvo išrinkta net dešimt vyskupų“⁹², tarp jų – šv. Alypijus ir šv. Posidijus, bet čia vyskupai vaizduojami labiau simboliškai, kaip įvairių dvasinių luomų atstovai. Tik vieną jų pagal tris kryžius ant abito galbūt galima identifikuoti kaip šv. Fulgencijų iš Ruspės (462–502) – be kita ko, jis pagerbtas todėl, kad iš Afrikos atgabeno Augustino relikvijas, kaip minima ir pavaizduota ciklo paveiksle nr. 8.

Galima identifikuoti dar kelis šventuosius. Paveikslas dešinėje pačiame krašte vaizduojama vienintelė moteris – tai neabejotinai Augustino motina šv. Monika vienuolės drabužiais, tokiais pačiais kaip ir ciklo paveiksle nr. 2. Kairiau jos, trečias nuo krašto vaizduojamas šv. Mikalojus Tolentinetis (1244–1305) – pirmasis augustinų eremitų ordino šventasis, kanonizuotas 1446 m. popiežiaus Eugenijaus IV, taip pat augustino. Mikalojus gerbiamas kaip tobulos Dievo ir artimo meilės, kontempliacijos ir apaštalavimo pavyzdys kitiems ordino nariams, jis globoja mirštančiuosius ir sielas skaisytykloje⁹³. Vaizduojamas su žvaigžde ant krūtinės, kurią regėjo savo vizijose, kaip ir nutapyta šiame atvaizde. Kairėje paveikslas pusėje klūpo šv. Agnelas

91 Romualdas Zdanys, „Regula“, in *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, <https://www.vle.lt/straipsnis/regula/>; Leonardas Jagminas, „Augustinai“, in *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, <https://www.vle.lt/straipsnis/augustinai/>.

92 Voraginetis, *Aukso legenda*, 189.

93 „Saint Nicholas of Tolentine“, in *Augustinians. Province of Saint Thomas of Villanova*, <https://www.augustinian.org/saints-1/september-10>.

Neapolietis (535–596) – Neapolyje gyvenęs augustinų abatas, nešinas vien Kristaus kryžiaus ženklų paženklinta vėliava narsiai stojęs ginti miestą nuo langobardų antpuolio, todėl tapęs Neapolio miesto globėju⁹⁴.

Augustinui po kojomis – pamintos jo paneigtų erezijų personifikacijos, kurias padeda identifikuoti įrašai paveiksle: manichėjininkai (kaip jų dvasininkas Fortūnatas (*Fortunatus*) vyskupo mitrą primenančiu galvos apdangalu), pelagininkai (*Pelagius*), taip pat arijonai, donatistai ir semipelagianistai.

Palyginus scenas, vaizduojamas Bolswerto ir Bonenfant'o 28 graviūrų cikle su scenomis, kurias atsirinko 10 paveikslų ciklo tapytojas, akivaizdu, kad akcentuojamos Augustino kaip pavyzdingo krikščionio, ordino įkūrėjo ir regulos autoriaus, dangiškojo užtarėjo, taip pat jo relikvijų, saugomų Pavijos San Pietro in Ciel d'Oro bažnyčioje, kulto temos.

Išvados

Apibendrinant galima konstatuoti, kad ciklą *Šv. Augustino gyvenimas* anksčiau sudarė dešimt paveikslų. Iš jų keturi (nr. 2, 3, 8, 10) šiandien yra saugomi Kauno arkivyskupijos muziejuje, dar vienas (nr. 7) – privačioje kolekcijoje, nr. 9 buvo dingęs jau XX a. pradžioje, tuo tarpu likusių keturių buvimo vieta nežinoma. Į Kauno arkivyskupijos muziejų ciklas pateko 2000 m. iš Kauno kunigų seminarijos, kuriai ir priklausė bent nuo XX a. pradžios. Archyvinės nuotraukos atskleidė, kad jis XX a. pirmoje pusėje puošė Žemaičių kunigų seminarijos Didžiosios aulos šiaurinę sieną. Ši reprezentacinė patalpa įrengta 1895 m. buvusio bernardinų kluatro šiaurinės galerijos vietoje ir daug kartų užfiksuota archyvinėse nuotraukose, tačiau 1957 m. sunaikinta. Straipsnyje pirmą kartą identifikuojama šios neišlikusios reprezentacinės patalpos tiksli buvimo vieta ir kaita, kartu su paveikslų ciklu užfiksuota archyvinėse nuotraukose.

Kaip nurodo įrašų fragmentai paveikslų apačioje, ciklas nutapytas pagal Antoine'o Bonenfant'o spaustuvėje Paryžiuje 1635–1637 m. atspaus-tą 28 graviūrų ciklą. Pastarasis buvo perspaustas pagal flamandų graverio Scheltės Adamszo Bolswerto ciklą *Iconographia magni patris Aurelii Augustini*, išleistą 1624 m. Antverpene. Archyvinėse nuotraukose užfiksuoto

94 „Agnellus of Naples“, in *Wikipedia.org*, https://en.wikipedia.org/wiki/Agnellus_of_Naples.

paveikslų ciklo sugretinimas su grafiniais pirmavaizdžiais leido identifikuoti neišlikusias paveikslų scenas ir rekonstruoti pirminį jo sumanymą. Akcentuojamos Augustino kaip pavyzdingo krikščionio, ordino įkūrėjo ir regulos autoriaus, dangiškojo užtarėjo, taip pat jo relikvijų, saugomų Pavijos San Pietro in Ciel d'Oro bažnyčioje, kulto temos.

Atsižvelgiant į augustinišką ciklo ikonografiją, gali būti, kad paveikslų ciklą jau po augustinų ordino panaikinimo užsakė ir Žemaičių kunigų seminarijai dovanojo paskutinis Kauno augustinų prioras kun. Augustinas Stredzinskis, buvęs ilgamečiu Kauno Švč. Trejybės parapiinės bažnyčios klebonu, vėliau – Kauno benediktinių kapelionu, siekdamas pagerbti savo dangiškąjį globėją ir ordino įkūrėją. Paveikslų ciklas nutapytas bažnytinės dailės dirbtuvių aplinkoje išugdyto nežinomo dailininko XIX a. paskutiniame ketvirtyje (po 1874, tikėtina, XIX a. 8–9 deš.).

Kauno arkivyskupijos muziejuje saugoma ir daugiau kūrinių, sietinų su Kauno augustinų palikimu. Tai augustinų vienuolių Jono Krizostomo Golembiovskio (apie 1700) ir Tomo Kobylanskio (apie 1805) portretai, kurie rodo, kad Vilniaus augustinų vienuolyne galėjo būti formuojama Lenkijos augustinų provincijolų arba žymių augustinų portretų galerija. Trečiasis augustiniškos ikonografijos paveikslas Švč. *Mergelė Marija įteikia šv. Augustinui ir šv. Monikai dirželį* (XIX a. vid.) sukurtas augustinams jau įsikūrus Kaune. Visi šie kūriniai yra reikšmingi taip negausiai išlikusio Lietuvos augustinų dailės paveldo liudytojai.

Gauta — 2023 11 15

Šaltiniai

- Augustinas, Aurelijus. *Išpažinimai*. Posidijus. Augustino gyvenimas. Vertė Eugenija Ulčėnaitė, Vaidilė Stalioraitytė, Tomas Vaičiulis. Vilnius: Aidai, 2004.
- ...avec privilège du Roy, parodos katalogas. Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 1999.
- Baigusieji Dvasiškąją Žemaičių Seminariją 1913 m. Kaunas: fotografas Adomas Kliučinskas, 1913. KAKA, 111 albumas, nr. 255.
- Caputa, Józef. Chryzostom Gołębiowski, nadworny kaznodzieja króla Jana III. *Stydium historyczno-literackie*. Kraków, 1901.
- Courcelle, Jeanne et Pierre Courcelle. *Iconographie de Saint Augustin*. Vol. 3. *Les Cycles du XVIIe et du XVIIIe Siècle*. Paris: Études Augustiniennes, 1972, il. XXX–LIII.
- Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi Telsensi seu Samogitiensi in annum Domini MDCCLXII [1862], auctoritate et mandato excellentissimi illustrissimi ac reverendissimi domini Mathiae Casimiri Wolonczewski Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopi Samogitiensis editum*. Vilnae: Typis Josephi Zawadzki, 1861.
- Dv[asini] Žemaičių Vyskup[ijos]. Seminarija, Kaunas: nežinomas fotografas, iki 1926. KAM.
- Gołębiowski, Jan Chryzostom. *Głos Wołaiącego Na Puszczy Augustynianskiej Jana Złotemi Ustami Chryzostoma Golembiowskiego [...] to iest Kazania na wszystkie Niedziele całego Roku, podczas Seymow, tudzież na różnych mieyscach przed Maiestatem J. K. Mści Miane*. Lwow: w Drukarni I. K. Mści Bractwa SSS. Troycy, [post 12 II 1757]. <https://polona.pl/item/glos-wolaiacego-na-puszczy-augustynianskiej-jana-zlotemi-ustami-chryzostoma>.
- . *Niedolężna Śmierć Przeciwno Prześwietnemu Dołędze Jaśnie Wielmożnego Domu Jchmościow PP. Lasockich Herbownemu Kleynotowi: Na Pogrzebie Wielmożnego Jegomości Pana P. Adama Lasockiego Kasztellana Wyszogrodzkiego w Kościele Oycow Franciszkanow mówą Kaznodziejską w Wyszogrodzie*. Warszawa: Drukował Karol Ferdinand Schreiber, [po 16 IX 1681].
- . *Poiedynek Śmierci z Życiem, Na Pogrzebie [...] Krzysztofa Zygmunta Paca, Wielkiego Xięstwa Litewskiego Kanclerza [...] Y [...] Clary Isabelli, Evgeniey Pacowey, Wielkiego Xięstwa Litewskiego Kanclerzyniey [...] Z [...] Familiey [...] De Mailly Hrabianki [...] Złożoną Mową Przez X. Chryzostoma Golembiowskiego [...] W Kościele OO. Kamedulow in Monte Pacis, Reprezentowany*. Warszawa: Drukował Karol Ferdinand Schreiber [...], [post 11 III] 1685.
- Iconographia magni patris Aurelii Augustini... Antverpiae, 1624*. Viena Albertinos muziejus, Inv. nr. H/1/49/71–80. [https://sammlungenonline.albertina.at/?query=search=/record/objectnumbersearch=\[H/1/49/71\]&showtype=record#/query/43742765-2719-4d4f-af05-d57c2b-4b17a3](https://sammlungenonline.albertina.at/?query=search=/record/objectnumbersearch=[H/1/49/71]&showtype=record#/query/43742765-2719-4d4f-af05-d57c2b-4b17a3).
- Kauno arkikatedros byla [s. p.]. KAKA, Parapiją bylos.
- [Kauno metropolijos kunigų seminarijos Didžioji aula], Kaunas: fotografė Janina Talat-Kelpšienė, apie 1929. KAKA, 111 albumas, nr. 274.
- Kauno metropolijos kunigų seminarijos rūmuose centrinio šildymo įvedimo projektas, sąmatos ir planai, 1929. KAKA, b. 347.
- Kauno Šv. Petro ir Pauliaus parapiinės bažnyčios ir augustinų vienuolyno vizitacija, 1834 (su vėlesniais pakeitimais). KAKA, b. 80, l. 386–386v.
- Kauno Šv. Petro ir Pauliaus parapiinės bažnyčios ir augustinų vienuolyno vizitacija, 1851. KAKA, b. 80, l. 399v–400v.

- Kauno tarpdiecezinės kunigų seminarijos meno vertybių inventorių: mašinraštis su fotografijomis. Kaunas, [s.a.]. KKSA.
- Kauno tarpdiecezinės kunigų seminarijos pagrindinio korpuso I–III aukšto planai, inžinierius S. Jotautas, 1947 09 09. KKSA.
- Kobyłański, Thomas, OESA. In *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vienuoliai katalikai: biogramų sąvadas*. http://monasch.nazwa.pl/mw19-lt/index.php?title=Kobyła%C5%84ski_Thomas_OESA.
- Kunigai baigusieji Lietuvos universiteto Teolog-Fil. Fakultetą. Kaunas. II Kauno metropolijos [kunigų seminarijos] laida – MCMXXVIII. Kaunas: fotoateljė „Modern“, 1928. Kun. K. Šablevičiaus rinkinys, monsinjoro doc. dr. A. Jagelavičiaus nuosavybė.
- Kunigai Baigusieji Lietuvos Universiteto Teolog-Fil. Fakultetą. III-ji Metropolijos Kunig. Seminarijos Laida. Kaunas, MCMXXIX: vinjetė. Kaunas: fotografe Janina Talat-Kelpšienė, 1929. KKS.
- Panevėžio vyskupijos I-ios laidos kunigai, baigę Liet. Un. Teol.-Fil. Fakultetą. Kaunas, MCMXXVII: vinjetė. Kaunas: fotoateljė „Modern“, 1927. PKM, F 5612. <https://www.limis.lt/valuable/e/805832/53572283?searchId=64729896>.
- Project on the Engraved Sources of Spanish Colonial Art (PESSCA). <https://colonialart.org/archives/subjects/saints/individual-saints/augustine-of-hippo#c250a-270b>.
- Valančius, Motiejus. *Pastabos pačiam sau*. Vilnius: Baltos lankos, 1996.
- V. D. Universiteto Teol.-Filosofijos Fakulteto Teologijos skyriaus 1935 m. IX laida: vinjetė. Kaunas: fotografas Mejeris Smečchauskas, 1935. VŽM, Fp 4733/2. <https://www.limis.lt/valuable/e/805488/98863844?searchId=64729896>.
- Voraginietis, Jokūbas. *Aukso legenda, arba Šventųjų skaitiniai. Antra knyga*. Vertė Veronika Gerliakienė, Nijolė Klingaitė-Dasevičienė, Sigitas Narbutas, Vaidilė Stalioraitytė, Tomas Veteikis. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008.
- Zawadzki, Benedykt. *Kazania w Warszawskim Wielebnych Oycow Augustynianow Kościele*. Warszawa: w Drukarni Collegij Schol. Piarum [...], [1694]. [dedikuota provincijolui J. K. Golembiovskiui].
- Žemaičių kunigų seminarijos Didžioji aula. Kaunas: nežinomas fotografas, XX a. pr. KAKA, 10 albumas.
- Žemaičių dvasinės seminarijos finansinių reikalų byla, 1903–1925. Situacijos planas. KRVA, f. 214, ap. 1, b. 6469, l. 5v.
- [Žemaičių] kunigų seminarijos interjero fragmentas. Kaunas: nežinomas fotografas, 1910–1913. MLLM, f. 4, nr. 6717 / 80. <https://www.limis.lt/valuable/e/805354/130000005480811?searchId=75378447>.
- Žemaičių kunigų seminarijos medinio sargo namelio priestato projektas, inžinierius Florijonas Vyganovskis, 1894. KKSA.
- Žemaičių kunigų seminarijos varpinės remonto sąmata ir projektas, inžinierius Florijonas Vyganovskis, 1894 m. liepa. KKSA.

Literatūra

- „Agnellus of Naples“. In *Wikipedia.org*, https://en.wikipedia.org/wiki/Agnellus_of_Naples.
- „Arca di S. Agostino“, in *Lombardia Beni Culturali*. <https://www.lombardiabeniculturali.it/opere-arte/schede/PV300-00010/>.
- Bacchus, F. J. „Tiro Prosper of Aquitaine“. In *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1911. New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/12487a.htm>.
- Bagdzevičienė, Jurga ir Laima Kruopaitė. *Pigmentai ir dažikliai restauruojant kultūros vertybes*. Vilnius: Savastis, 2005.

- „Bonenfant“. In *The British Museum*. <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG63307>.
- Dale, Sharon. „A House Divided: San Pietro in Ciel d'Oro in Pavia and the Politics of Pope John XXII“. *Journal of Medieval History* 27 (2001): 43–65.
- Gidžiūnas, Viktoras. „Augustinijonai Lietuvoje“. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis* 4 (Roma, 1968): 305–320.
- Giniūnienė, Asta. *Kryžiaus kelias Lietuvoje XVIII a. antroje pusėje – XX a. pradžioje. Sklaida ir reikšmė*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2013.
- Grickevičius, Artūras. *Katalikų kunigų seminarija Kaune: 150-ies metų istorijos bruožai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas; Vilnius: Versus aureus, 2016.
- Jagminas, Leonardas. „Augustinai“. In *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt/straipsnis/augustinai/>.
- Janonienė, Rūta ir Jūratė Trilupaitienė. „XVII a. gaidių rankraštis su šv. Pranciškaus raizinių ciklu“. In „Paveikslas ir knyga. LDK dailės tyrimai ir šaltiniai“. Sudarė Tojana Račiūnaitė. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, nr. 25 (2002): 52–80.
- Kalavinskaitė, Danutė. „Te Deum“. In *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt/straipsnis/te-deum/>.
- Kauno architektūra. Sudarė Algė Jankevičienė. Vilnius: Mokslas, 1991.
- „Kazimieras Paltarokas“. In *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt/straipsnis/kazimieras-paltarokas/>.
- Klajumienė, Dalia. *Vilniaus gyvenamųjų namų interjero dekorų elementai nuo klasicizmo ir moderno*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2015.
- Kunczyńska-Tracka, Anna. *Malarstwo ludowe kręgu częstochowskiego*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1978.
- Merle du Bourg, Alexis et Mickaël Szanto. „A. Bonenfant excudit. Une firme d'édition d'estampes flamandes à Paris sous Louis XIII“. *Revue de l'Art* 131/1 (2000): 25–46.
- O'Brien, W. J. „A Study of Lithopone“. https://zenodo.org/record/1428778#.YTpJ_Z0za-Uk.
- Ozorowski, Edward, „Gołębiowski (Gołembiewski) Jan Chryzostom“. In *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1, 554–555. Red. H. E. Wyczawski. Warszawa, 1981.
- „Prosper of Aquitaine“. In *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Prosper_of_Aquitaine.
- [RK]. „Šv. Augustinas ir Pavija“. Vatican News, 2020 04 25. <https://www.vaticannews.va/lt/baznycia/news/2020-04/sv-augustinas-ir-pavija.html>.
- „Saint Nicholas of Tolentine“. In *Augustinians. Province of Saint Thomas of Villanova*. <https://www.augustinian.org/saints-1/sep-tember-10>.
- „San Pietro in Ciel d'Oro“. In *Wikipedia.org*. https://en.wikipedia.org/wiki/San_Pietro_in_Ciel_d%27Oro.
- Schletz, Alfons. „Gołębiowski Chryzostom“. In *Polski słownik biograficzny*, t. 8, 248–249. Wrocław–Kraków–Warszawa, 1959–1960.
- „Simplician“. In *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Simplician>.
- Šinkūnaitė, Laima. *Kelionė į Ramybės kalną. Pažaislio kamaldulių vienuolyno dailės ikonologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas; Vilnius: Versus aureus, 2014.
- Šinkūnaitė, Laima ir Rima Valinčiūtė-Varnė. *Kauno Šv. Jurgio Kankinio pranciškonų observantų konventas. Praeities vizija*. Vilnius: Mažesniųjų brolių ordino Lietuvos Šv. Kazimiero provincija, 2018.
- Vilimas, Jonas. „Ambraziejiskasis choralas“. In *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt/straipsnis/ambraziejiskasis-choralas/>.

Zdanys, Romualdas. „Regula“. In *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt/straipsnis/regula/>.

Žemaičių vyskupų portretų galerija. Sudarė Lijana Birškytė-Klimienė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2013.

Santrumpos

KAKA – Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas

KKS – Kauno kunigų seminarija

KKSA – Kauno kunigų seminarijos archyvas

KRVA – Kauno regioninis valstybės archyvas

MLLM – Maironio lietuvių literatūros muziejus

PKM – Panevėžio kraštotyros muziejus

VŽM – A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus

Summary

Painting Series *The Life of St. Augustine*

Rima Valinčiūtė-Varnė

Keywords: St. Augustine, St. Monica, Order of the Hermits of St. Augustine, Samogitian Priest Seminary, Museum of the Kaunas Archdiocese.

The subject of the article is a yet unexplored series of paintings, *The Life of St. Augustine*. The author attributes the series and proposes a hypothesis about the patron who commissioned it. Through inscriptions complementing the images, the research successfully identifies the graphic prototypes, depicted scenes, and their written sources, offering a systematic exploration of the iconography.

Originally comprising ten paintings, four of the series (No. 2, 3, 8, 10) are currently housed in the Museum of the Kaunas Archdiocese. Another (No. 7) resides in a private collection, No. 9 vanished by the early 20th century, and the whereabouts of the remaining four are unknown. Acquired by the Museum of the Kaunas Archdiocese in 2000 from the Kaunas Priest Seminary, the series had been associated with the seminary since at least the beginning of the 20th century. Archival photos unveil that the paintings of the series adorned the northern wall in the Grand Auditorium of the Samogitian Priest Seminary during the first half of the 20th century. Although this impressive space, established in 1895 on the former site of the northern gallery of the Bernardine cloister, was captured many times in archival photographs, it was demolished in 1957. The article, for the first time, pinpoints the precise location and transformation of this auditorium, recorded in archival photographs along with the painting series.

The article reveals that the painting series was created following a set of 28 engravings produced in Antoine Bonenfant's Parisian printing house between 1635 and 1637, as shown by fragments of inscriptions at the bottom of the paintings. These engravings were, in turn, a reprint of the series *Iconographia magni patris Aurelii Augustini* by the Flemish engraver Schelte Adamsz Bolswert, published in 1624 in Antwerp. By examining the painting series captured in archival photographs, the study connects it to its graphic prototypes, allowing the identification of missing scenes and the reconstruction

of its original conception. The series emphasizes Augustine as an exemplary Christian, founder of the order, author of the Rule, and heavenly intercessor, and focuses on the theme of the cult of his relics housed in the Church of San Pietro in Ciel d'Oro in Pavia.

Regarding the Augustinian iconography presented in the series, it is plausible that the paintings were commissioned and donated to the Samogitian Priest Seminary by the last Augustinian prior of Kaunas, Rev. Augustyn Strzedziński (1820–1893), already after the dissolution of the Augustinian order. Rev. Strzedziński was a former long-time dean of the Holy Trinity Parish Church in Kaunas and later a chaplain of the Kaunas Benedictine nuns. His purpose was likely to honour his heavenly patron and the founder of the order. The painting series was executed by an unidentified artist trained in the environment of a church art workshop in the last quarter of the 19th century, after 1874, probably in the 1870s–1880s.

The Museum of the Kaunas Archdiocese houses more artworks acquired from the Kaunas Priest Seminary, shedding light on the legacy of the Augustinians in Kaunas. Notably, there are portraits of Augustinian monks Jan Chrysostom Gołębiowski (ca. 1654–1700, after 1700) and Thomas Kobylański (1731–1805, early 19th century). These portraits suggest the possibility of forming a gallery of portraits of Polish Augustinian provincials or renowned Augustinians in the Vilnius Augustinian monastery. The third artwork with Augustinian iconography, titled *Blessed Virgin Mary Hands a Cincture to St. Augustine and St. Monica* (mid-19th century), was created after the Augustinians had settled in Kaunas. Collectively, these works serve as valuable witnesses to the relatively scarce heritage of the Lithuanian Augustinians.